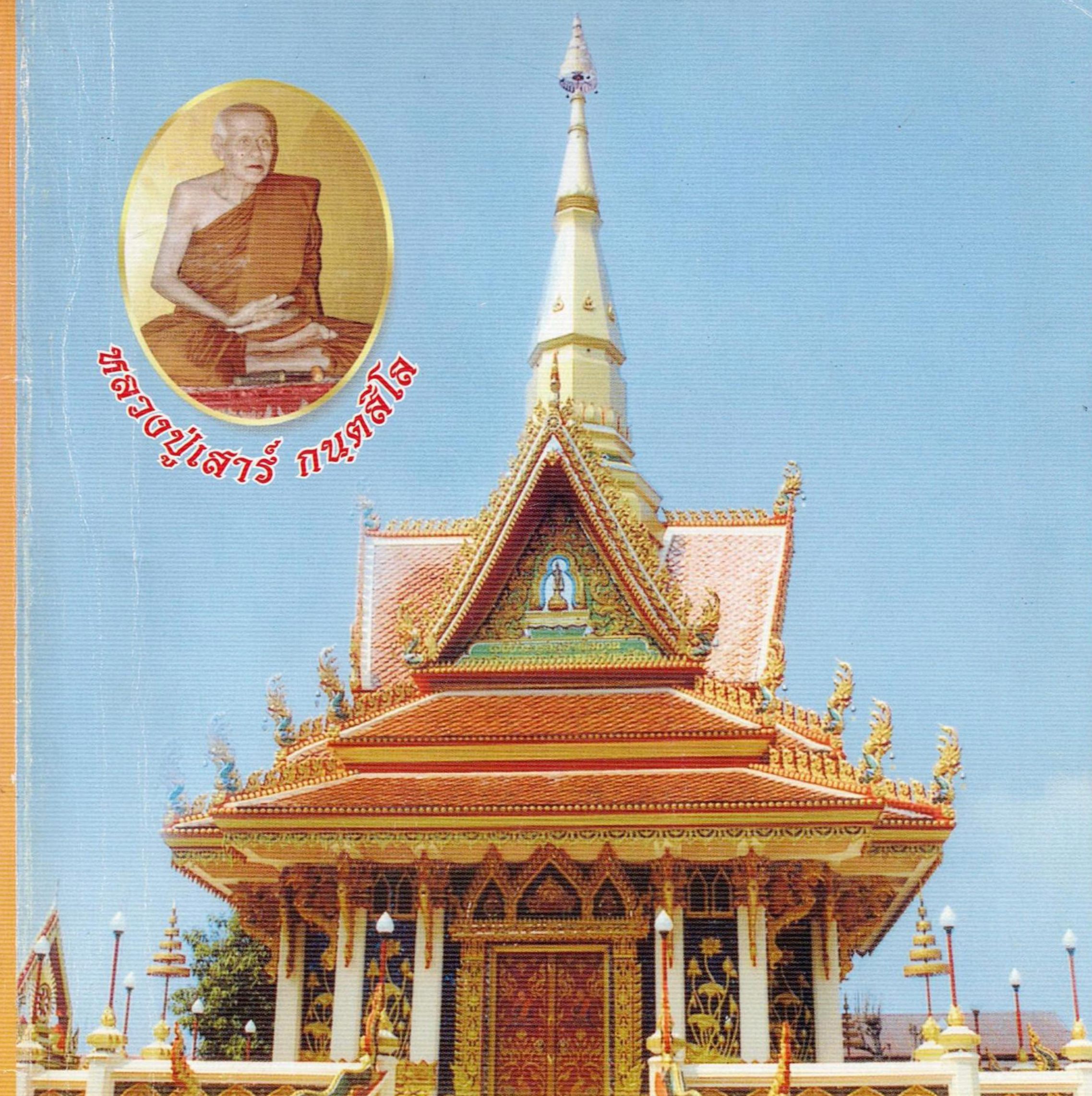

งานฉลองสมโภชเจดีย์วิหารอนุสรณ์สถาน

พระครูวิเวกพุทธกิจ (หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล)

วัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐

โทร. ๐๔๕-๒๕๕๒๑๙

คำปรารภ

หนังสือประวัติ **หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล** ได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแผ่ให้ญาติโยมได้รับรู้ประวัติและความเป็นมา พร้อมทั้งประวัติของวัดเลียบซึ่งเกี่ยวข้องกับหลวงปู่เสาร์มาก เพราะว่าหลวงปู่เสาร์ เป็นผู้ก่อตั้งบูรณะปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ พร้อมเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ ตัดตอนเอาเฉพาะประวัติกับธรรมะที่หลวงปู่ได้แสดงไว้เท่านั้น เพื่อให้กะทัดรัดสำหรับแจกเป็นวิทยาทานของวัดเลียบเพื่อสนองความต้องการ ของพุทธบริษัทที่อยากให้พิมพ์ประวัติของท่านเพราะอยากทราบปฏิปทาเพื่อที่จะได้นำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนส่วนมากผู้ที่มานมัสการอัฐิธาตุ และรูปเหมือนหลวงปู่ที่วัดเลียบมักจะถามถึงประวัติ และขอหนังสือธรรมะเพื่อเป็นที่ระลึก ทางวัดจึงจัดพิมพ์เป็นเล่ม ให้เหมาะแก่การอ่าน

อนึ่งในการก่อสร้างเจดีย์วิหารอนุสรณ์สถานหลวงปู่ ตั้งแต่เริ่มวางศิลาฤกษ์ ได้รับความอุปถัมภ์และศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป จนสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี พร้อมกันนี้ ทางคณะสงฆ์~ทายก~ทายิกา คุ้มวัดเลียบบริษัทไทยพัฒนาประกันภัย จึงได้จัดพิธีฉลองสมโภชเจดีย์วิหารฯ และทอดกฐินสามัคคี ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

อาตมาภาพ ในนามคณะสงฆ์~ทายก~ทายิกา วัดเลียบ ขออนุโมทนาและบุญกุศลที่ท่านได้ร่วมบริจาคสร้างเจดีย์วิหารฯ จงมาร่วมกันเป็นมหันตเดชานุภาพ ส่งเสริม เกื้อกูล สนับสนุน ให้ทุกท่าน มีความสุขความเจริญ เจริญยิ่งด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ จงทุกๆท่านเทอญ

พระครูอุบลคณาภรณ์
เจ้าอาวาสวัดเลียบ
๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

ประตูโขง หน้าวัด ถนนเขื่อนธานี

พระพุทธจุลจอมเมือง พระประธานในอุโบสถวัดเลียบ

เป็นฝีมือการปั้นของหลวงปู่เสาร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔

รูปเหมือนหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล

คุณประไพ อินทรีย์ สร้างถวาย ๓๐๐,๐๐๐ บาท

อัฐิธาตุหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล

อุโบสถวัดเลียบอำนวยการก่อสร้างโดย
พระโพธิญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ธ.
เจ้าอาวาสวัดเลียบ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖
ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒
กว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๖.๕๐ เมตร สูง ๒๗.๕๐ เมตร
สิ้นงบประมาณ ๑๒ ล้านบาท

พระครูอมรวิสุทธิ์ วัดบูรพา
ประธานสงฆ์ กำลังเจิมยอดฉัตร
ทองคำ นาค เงิน

ยอดฉัตร ทองคำ นาค เงิน
บริจาคโดย
คุณสมพงษ์-คุณสมใจ บุนนาค
คุณประไพ อินทรีย์
๑๐๐,๐๐๐ บาท

คุณไพศาล คุนผลิน และคณะ
ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์เจดีย์วิหารฯ
เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕
เวลา ๐๙.๓๙ น.

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

เรื่อง	หน้า
ประวัติหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล	๑
ประวัติวัดเลียบ	๓๓
จตุรารักขกัมมัฏฐาน	๕๘
รายนามผู้บริจาคสร้างเจดีวิหารอนุสรณ์สถาน ***"หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล"*** (อดีตเจ้าอาวาสวัดเลียบ)	๘๗

ประวัติ
ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร

ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร เป็นพระปรมาจารย์สายวิปัสนากัมมัฏฐาน ท่านเกิดเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๒ ที่บ้านข่าโคม ตำบลปะอาว (หนองขอน) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อุปนิสัยของท่าน ซึ่งหลวงปู่หลุ่ย จนฺทสาโร บันทึกไว้ว่า

"นิสัยท่านพระอาจารย์เสาร์ ชอบก่อสร้าง ชอบปลูกพริก หมากไม้ ลักษณะจิตเยือกเย็น มีพรหมวิหารทำจิตดุจแผ่นดิน มีเมตตาเป็นสาธารณะ เป็นคนพูดน้อย ยกจิตขึ้นสู่องค์เมตตา สุกใสรุ่งเรือง เป็นคนเอื้อเฟื้อในพระวินัย ทำความเพียรเป็นกลางไม่ยิ่งไม่หย่อน พิจารณาถึงขั้นภูมิธรรมละเอียดมาก ท่านบอกให้เราภาวนาเปลี่ยนอารมณ์แก้อาพาธได้ อยู่ข้างนอกวุ่นวายเข้าไปหาท่านจิตสงบดี เป็นอัศจรรย์ปาฏิหาริย์หลายอย่าง จิตของท่านชอบสันโดษ ไม่มักใหญ่ใฝ่สูง หมากไม่กิน บุหรี่ไม่สูบ เดินจงกรมภาวนาเสมอไม่ละกาล น้ำใจดี ไม่เคยโกรธเคยขึ้ง ให้พระ-เณร อุบาสก อุบาสิกา มักจะวางสังฆทานอุทิศในสงฆ์สันนิบาต แก้วิปัสสนาแก่สานุศิษย์ได้

อำนาจวางจริตเฉยๆ เรื่อยๆ ชอบดูตำราเรื่อง พระพุทธเจ้า รูปร่างใหญ่ สันทัด เป็นมหานิกายอยู่วัดใต้ ๑๐ พรรษา จึงมาญัตติเป็นธรรมยุต ชอบรักเด็ก เป็นคนภูมิใหญ่กว้างขวาง ยินดีทั้ง ปริยัติปฏิบัติ ลักษณะเป็นคนโบราณ พร้อมทั้งกาย วาจา ใจ เป็นโบราณทั้งสิ้น ไม่เห่อตามลาภยศสรรเสริญ อาหารชอบเห็ด ผลไม้ต่างๆ ชอบน้ำผึ้ง"

ท่านบรรพชาเมื่ออายุ ๑๒ ปี ณ วัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จนเมื่ออายุครบ ๒๐ ปี จึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ศึกษาอักษรธรรม อักษรขอม อักษรไทยน้อย และหนังสือไทย ขณะนั้นคณะธรรมยุติได้เริ่มแผ่ขยายไปสู่หัวเมืองไกลเมื่อต้นรัชกาลที่ ๔ โดยได้แผ่ขยายไปสู่จังหวัดอุบลราชธานีในภาคอีสานเป็นแห่งแรก วัดธรรมยุติ วัดแรกได้เกิดขึ้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อราว พ.ศ. ๒๓๙๔ คือ วัดสุปัฏนาราม พระพรหมราชวงศ์ (กุทอง) เจ้าเมืองอุบลราชธานี มีราชการเข้ามาในพระนครได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ อาราธนาท่านพนฺธุโล (ดี) และท่านเทวธมฺมี (ม้าว) ชาวอุบลราชธานี ซึ่งเข้ามาเล่าเรียนอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ออกไปตั้งสำนักพระสงฆ์ธรรมยุติขึ้น ณ เมืองอุบลราชธานี เมื่อกลับถึงเมืองอุบลราชธานีแล้ว พระพรหมราชวงศ์ จึงได้ดำเนินการสร้างวัดขึ้น ณ ริมฝั่งแม่น้ำมูลฝั่งซ้าย ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองวัดหนึ่ง ซึ่งได้รับพระราชทานชื่อในเวลาต่อมาว่า วัดสุปัฏนาราม เมื่อการก่อสร้างวัดเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงได้อาราธนาท่าน พนฺธุโล (ดี) กับท่านเทวธมฺมี (ม้าว) มาอยู่ครอง โดยท่านพนฺธุโล (ดี) เป็นเจ้าอาวาส ท่านเทวธมฺมี (ม้าว) เป็นรองเจ้าอาวาส และอีกท่านหนึ่งที่ได้ออกจากวัดบวรนิเวศวิหาร มาพร้อมกันในครั้งนั้น คือ ท่านคุณสมฺปนฺโน (ก่ำ)

ชาวเมืองโขงหรือเมืองสีทันดร แล้วได้ออกไปตั้งสำนักพระสงฆ์ธรรมยุติขึ้นที่เมืองโขงแต่ครั้งนั้น

ต่อมาบิดาพระอุบลเดชประชารักษ์ (เสือ ณ อุบล) ได้มีจิตศรัทธาบริจาคที่ดินสร้างวัดศรีทอง โดยได้ขออาราธนาท่านเทวธมฺมี (ม้าว) มาเป็นเจ้าอาวาส และท่านมีสัทธิวิหาริกหลายท่าน คือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจนฺโทเถร จันทร์) สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺสเถร อ้วน) พระครูทาโชติปาลเถร เป็นต้น

วงศ์ธรรมยุตได้ขยายตัวเผยแพร่ไปทั่วจังหวัดอุบลราชธานี ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร มีศรัทธาเลื่อมใส จึงได้อุปสมบทญัตติเป็นพระธรรมยุต โดยมีพระครูทา โชติปาลเถร เป็นพระอุปัชฌา พระครูสีทา ชยเสโน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ณ วัดศรีทอง (วัดศรีอุบล-รัตนาราม)

วัดเลียบ

วัดเลียบ เดิมเป็นสำนักสงฆ์ ก่อตั้งเมื่อวันพฤหัสบดี เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๓๙๑-จ.ศ.๑๒๑๐ ร.ศ.๖๗ ปีวอก มีเจ้าอาวาสปกครอง ๑๐ รูป จนถึงยุคท่านพระอาจารย์ทิพย์เสนา ทิพฺพเสน (แท่นทิพย์) ได้มรณภาพ เป็นเหตุให้วัดเลียบร้างคราวหนึ่ง ในสมัยพระยาศรีสิงหเทพมาเป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองอุบลราชธานี จึงได้ให้ท้าวสิทธิสารบุญชู คือพระอุบลกาล ประชานิตย์กับเมืองแสนอุ่น กรมช้างทองจัน พร้อมด้วยญาติวงศ์พากันมาปฏิสังขรณ์วัดเลียบขึ้น แล้วนิมนต์ให้ ***ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร*** พระอาจารย์ฝ่ายวิปัสสนามาครองวัด แล้วขอรับพระราชทานเป็นวิสุงคามสีมา ขณะนั้นได้มีศิษย์มาศึกษาอบรมกับท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร เป็นจำนวนมาก เช่น ท่านพระอาจารย์มั่น

ภูริทัตตฺตเถร พระเทพสิทธาจารย์ (เขมิยเถร จันทร์) พระเทพสุทธาจารย์ (คุณสมฺปนฺโน โชติ) ภายหลังท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้รับสมณศักดิ์เป็น **"พระครูวิเวกพุทธกิจ"** และได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานในศาลาการเปรียญ (หอแจก) มีพระนามว่า **"พระพุทธจุลจอมเมือง"** เพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕)

ข้อวัตรปฏิปทาท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร

ข้อวัตรปฏิปทาท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีเถร ในหนังสือ **ฐานิยตฺเถรวตฺถุ** ของ **พระราชสังวรญาณ** ***(พระอาจารย์พุธ ฐานิโย)*** วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา ได้บันทึกไว้ว่า

"ท่านจึงมีอุบายให้ไปฝึกฝนอบรมตัวเอง ฝึกฝนอบรมบรรดาลูกศิษย์ลูกหา ผู้ติดตามในสถานที่วิเวกห่างไกลเต็มไปด้วยภัยอันตราย เพื่อให้ลูกศิษย์ลูกหามีความกล้าหาญชาญชัย ในการที่จะเสียสละ เพื่อบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพื่อบูชาพระรัตนตรัยอย่างแท้จริง การฝึกฝนอบรมหรือการอบรมสั่งสอนของครูบาอาจารย์ดังกล่าวนั้น ท่านยึดหลักที่จะพึงให้ลูกศิษย์ปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวันดังนี้

ท่านจะสอนให้พวกเรากอบความเพียรดังกล่าวตั้งแต่หัวค่ำ จนกระทั่งเวลา ๔ ทุ่ม พอถึง ๔ ทุ่ม แล้วก็จำวัดพักผ่อนตามอัธยาศัย พอถึงตี ๓ ท่านก็เตือนให้ลุกขึ้นมาบำเพ็ญเพียร เดินจงกรม นั่งสมาธิ ภาวนา หรือทำวัตรสวดมนต์ก็ตามแต่ที่จะถนัด แต่หลักที่ท่านยึดเป็นที่แน่นอนที่สุดก็คือว่าในเบื้องต้นท่านจะสอนให้ลูกศิษย์ให้ทำให้ได้ ถ้าหากยังไม่ได้

ท่านก็ยังไม่อบรมสั่งสอนธรรมะส่วนละเอียดขึ้นไป เพราะอันนี้เป็นการฝึกหัดดัดนิสัยให้มีระเบียบ นอนก็มีระเบียบ ตื่นก็มีระเบียบ คือฉันหนเดียวเป็นวัตร ฉันในบาตรเป็นวัตร บิณฑบาตรฉันเป็นวัตร อันนี้เป็นข้อวัตรที่ท่านถือเคร่งนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อฉันในบาตรฉันหนเดียว อันนี้ท่านยึดเป็นหัวใจหลักของการปฏิบัติของ การปฏิบัติกัมมัฏฐานเลยทีเดียว"

วัดบูรพา

หลังจากที่สร้างพระจุลจอมเมืองเสร็จแล้ว ***ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร*** ได้แสวงหาที่วิเวกนอกเมืองอุบลราชธานี และได้พบพื้นที่ ณ วัดบูรพา เป็นวัดร้างมีโบสถ์เก่าแก่อยู่ ท่านมีดำริที่จะบูรณะวัดนี้ เพราะเล็งเห็นว่าเป็นที่ที่เหมาะแก่การปฏิบัติแต่ท่านพระอาจารย์เสาร์ ได้ออกธุดงค์ต่อไปที่อื่นอีก จากนั้นพระครูสีทา ชยเสโน ได้ออกบำเพ็ญความเพียรด้วยจนกระทั่งพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ มีจิตศรัทธาสร้างวัดบูรพา ถวายพระครูสีทา ชยเสโน

กุดเม็ก-ภูหล่น

ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ขณะที่เป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดเลียบนั้น ได้เดินธุดงค์ไปยังกุดเม็กซึ่งอยู่ใกล้กับบ้านคำบงได้บำเพ็ญเพียรที่นี่ และพบกับท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ซึ่งขณะนั้นเป็นฆราวาสและได้ถวายตัวเป็นศิษย์กับท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร เป็นครั้งแรกที่กุดเม็ก ท่านพระอาจารย์มั่นได้อยู่ฝึกหัดกัมมัฏฐานกับท่านพระอาจารย์เสาร์ และท่านก็ได้ชวนพระอาจารย์มั่นไปบวชด้วยโดยกล่าวว่า "โตไปบวชกับเฮาเน้อ"

ราว พ.ศ. ๒๔๔๐ เมื่อท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร อุปสมบท และจำพรรษาที่วัดเลียบเมืองอุบลฯ ประมาณ ๔ ปี และได้ติดตามท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ธุดงค์มายังภูหล่น ซึ่งห่างจากบ้านคำบง (บ้านเกิดท่านพระอาจารย์ มั่น) ประมาณ ๕ กิโลเมตร สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่วิเวก เหมาะแก่การปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้อบรมแนะนำการปฏิบัติกัมมัฏฐานแก่ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร จนรู้แน่ชัดว่ามีกำลังสมาธิพอแก่การบำเพ็ญเพียรโดยลำพังได้ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร จึงได้ปลีกวิเวกไปแสวงหาที่ปฏิบัติแห่งใหม่และให้ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ปฏิบัติอบรมภาวนาที่ภูหล่นเป็นเวลาประมาณ ๒ ปี ต่อมาท่านพระอาจารย์มั่นได้เดินรุกขมูลร่วมกับท่านพระอาจารย์เสาร์ไปธุดงค์ฝั่งลาว และท่านทั้งสองได้กลับมาเยี่ยมบ้านคำบงอีกครั้ง พร้อมกับสร้างพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ ๒ องค์ที่กุดเม็ก โดยทำเตาหลอมและหล่อพระด้วยองค์ท่านเอง

พระธาตุพนม

พ.ศ. ๒๔๔๔ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร พร้อมด้วยพระครูทาโชติปาลเถร และพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ได้เดินทางมาจำพรรษาที่วัดสระพัง (ตะพัง) ซึ่งเป็นสระโบราณขนาดใหญ่อยู่นอกกำแพงวัด

เมื่อท่านได้มานมัสการพระบรมธาตุและพิจารณาดูแล้วมีความเลื่อมใส เห็นว่าพระธาตุพนมเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุอันแท้จริง แต่เป็นที่น่าสลดใจ เมื่อเห็นองค์พระธาตุเศร้าหมองรกร้างตามบริเวณทั่วๆไป ทั้งพระวิหารหลวงก็กลายเป็นกองอิฐปูนอยู่ภายในกำแพงพระธาตุ ถ้าได้ผู้สามารถเป็นหัวหน้าบูรณะจะเป็นมหากุศลสาธารณะแก่พระพุทธศาสนาและบ้านเมืองมิใช่น้อย จึงแต่งให้หัวหน้าเฒ่าแก่ชาวบ้านธาตุพนม

เดินทางลงไปอุบลฯ ให้อาราธนาเอาท่านพระครูวิโรจน์รัตโนบล (บุญรอด นนฺตโร) วัดทุ่งศรีเมืองอุบลฯ แต่ยังเป็นพระครูอุดรพิทักษ์คณะเดชา มาเป็นผู้บูรณะ

ท่านพระครูวิโรจน์รัตโนบล (บุญรอด นนฺตโร) เป็นพระเถระผู้เชี่ยวชาญทางการฝีมือ ศิลปกรรม การก่อสร้าง แกะสลักทั้งไม้ปูน เป็นนักปกครองชั้นดีสมัยนั้น ทั้งเป็นนักปฏิบัติมีจิตตานุภาพและจิตวิทยาสูง เป็นที่นิยมของประชาชนทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต มีศิษย์โยมมากอยู่ ผู้ใดได้พบปะสนทนาด้วยแล้วมีแต่ความเคารพรัก

ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร เป็นเจ้าอาวาสวัดเลียบ และพระอาจารย์หนู ฐิตปญฺโญ เจ้าอาวาสวัดใต้ ซึ่งเป็นสหธรรมมิก ได้ออกธุดงค์ไปจังหวัดนครพนม และมีพระชาวนครพนมติดตามพระอาจารย์เสาร์มาศึกษาวิปัสสนาที่วัดเลียบ มีพระเทพสิทธาจารย์และสามเณรจูม พนฺธุโล ซึ่งต่อมา คือ พระธรรมเจดีย์

วัดถ้ำจำปากันตสีลาวาส (ภูผากูด)

ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้แสวงหาที่บำเพ็ญภาวนา และได้มาตั้งสำนักปฏิบัติธรรมที่ภูผากูดซึ่งตั้งอยู่ที่บ้าน คันเท ตำบลหนองสูง อำเภอคำชะอี จังหวัดนครพนม

และในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร พร้อมพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม ได้ออกติดตามท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร มาที่ถ้ำจำปา พร้อมกับแม่ชีจันทร์ ซึ่งเป็นโยมมารดาของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร และพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม ก็ได้ถวายตัวเป็นศิษย์กับท่านพระอาจารย์เสาร์ ต่อมาพระอาจารย์สิงห์ ป่วยเป็นไข้มาลาเรีย จึงได้เดินทางกลับจังหวัดอุบลราชธานี ท่านพระอาจารย์มั่น

ได้ร่วมจำพรรษากับท่านพระอาจารย์เสาร์ และปฏิบัติอาจาริยวัตรถวายท่านพระอาจจรย์เสาร์เช่นเดียวกับพระที่บวชใหม่ คือปฏิบัติตั้งแต่ล้างบาตร ซักจีวร ปูที่นอน ตักน้ำ ฯลฯ พร้อมกับได้ถวายความรู้แด่ท่านพระอาจารย์เสาร์ เรื่องที่ท่านพระอาจารย์เสาร์ปรารถนา ความเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งจากบันทึกของพระอาจารย์มหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ได้บันทึกในหนังสือประวัติพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ว่า " ท่านพระอาจารย์เสาร์เดิมท่านปรารถนาเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า แสดงออกเป็นเชิงอาลัยเสียดาย ยังไม่อยากไปนิพพาน ท่านเห็นว่าเป็น อุปสรรคต่อความเพียรเพื่อความรู้แจ้งซึ่งพระนิพพานในชาตินี้ ไม่ขอเกิดมา รับความทุกข์ทรมานในภพชาติต่างๆ อีกต่อไป **พอท่านปล่อยวางความปรารถนาเดิมแล้ว การบำเพ็ญเพียรรู้สึกสะดวก แลเห็นผลไปโดยลำดับ ไม่มีอาวรณ์เครื่องเกาะเกี่ยวเหมือนก่อน สุดท้ายท่านก็บรรลุถึงแดนแห่งความเกษมดังใจหมาย แต่การแนะนำสั่งสอนผู้อื่น ท่านไม่ค่อยมีความรู้แตกฉานกว้างขวางนัก ทั้งนี้อาจจะเป็นไปตามภูมิ นิสัยเดิมของท่านที่มุ่งเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า** ซึ่งตรัสรู้เองชอบ แต่ไม่สนใจสั่งสอนใครก็ได้ อีกประการหนึ่งที่ท่านกลับความปรารถนาได้สำเร็จตามใจนั้น คงอยู่ในขั้นพอแก้ไขได้ ซึ่งยังไม่สมบูรณ์เต็มภูมิแท้"

ท่านเล่าว่า นิสัยของท่านพระอาจารย์เสาร์เป็นไปอย่างเรียบๆ และเยือกเย็นน่าเลื่อมใสมาก ที่มีแปลกอยู่บ้างก็เวลาท่านเข้าที่นั่งสมาธิ ตัวของท่านชอบลอยขึ้นเสมอ บางครั้งตัวท่านลอยขึ้นไปจนผิดสังเกตุ เวลาท่านนั่งสมาธิอยู่ ท่านเองเกิดความแปลกใจในขณะนั้นว่า "ตัวท่านลอยขึ้นจากพื้นแน่ๆ " เลยลืมตาขึ้นดูตัวเอง ขณะนั้นจิตท่านถอนออกจากสมาธิพอดี เพราะพะวักพะวงกับเรื่องตัวลอย ท่านเลยตกลงมาก้นกระแทกกับพื้นอย่างแรง ต้องเจ็บเอวอยู่หลายวัน ความจริงตัวท่าน ลอยขึ้น

จากพื้นจริงๆ สูงประมาณ ๑ เมตร ขณะที่ท่านลืมตาดูตัวเองนั้น จิตได้ถอนออกจากสมาธิจึงไม่มีสติพอยับยั้งไว้บ้าง จึงทำให้ท่านตกลงสู่พื้นอย่างแรงเช่นเดียวกับสิ่งต่างๆ ตกลงจากที่สูง ในคราวต่อไป เวลาท่าน นั่งสมาธิพอรู้สึกว่าตัวท่านลอยขึ้นจากพื้น ท่านพยามทำสติให้อยู่ในองค์ของสมาธิแล้วค่อยๆลืมตาขึ้นดูตังเอง ก็เห็นประจักษ์ตาว่าตัวท่าน ลอยขึ้นจริงๆ แต่มิได้ตกลงสู่พื้นเหมือนคราวแรก เพราะท่านมิได้ปราศจาก สติและคอยประครองใจให้อยู่ในองค์สมาธิ ท่านจึงรู้เรื่องของท่านได้ดี ท่านเป็นคนละเอียดถี่ถ้วนอยู่มาก แม้จะเห็นด้วยตาแล้ว ท่านยังไม่แน่ใจ ต้องเอาวัตถุชิ้นเล็กๆขึ้นไปเหน็บไว้บนหญ้าหลังกุฏิ แล้วกลับมาทำสมาธิอีก พอจิตสงบและตัวเริ่มลอยขึ้นไปอีก ท่านพยายามประคองจิตให้มั่นอยู่ในสมาธิเพื่อตัวจะได้ลอยขึ้นไปจนถึงเครื่องหมาย ที่ท่านนำขึ้นไปเหน็บไว้ แล้วค่อยๆเอื้อมมือจับด้วยความมีสติ แล้วนำวัตถุนั้นลงมาโดยทาง สมาธิภาวนาคือพอหยิบได้วัตถุนั้นแล้วค่อยๆ ถอนจิตออกจากสมาธิ เพื่อกายจะได้ค่อยๆลงมาจนถึงพื้นอย่างปลอดดภัย แต่ไม่ถึงกับให้จิตถอน ออกจากสมาธิจริงๆ เมื่อได้ทดลองจนเป็นที่แน่ใจแล้ว ท่านจึงเชื่อตัวเองว่าตัวท่านลอยขึ้นได้จริงในเวลาเข้าสมาธิในบางครั้ง แต่มิได้ลอยขึ้นเสมอไป นี่เป็นจริตนิสัยแห่งจิตของท่านพระอาจารย์เสาร์ รู้สึกผิดกับนิสัยของท่านพระอาจารย์มั่น อยู่มากในปฏิปทาทางใจ

จิตของท่านพระอาจารย์เสาร์เป็นไปอย่างเรียบ ๆ สงบเย็นโดยสม่ำเสมอ นับแต่ขั้นแรกจนถึงสุดท้ายปลายแดนแห่งปาฏิปทาของท่านไม่ค่อยล่อแหลมต่ออันตราย และไม่ค่อยมีอุบายต่างๆ และความรู้แปลกๆเหมือนจิตท่านพระอาจารย์มั่น

ในเวลาต่อมา พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ได้ปลีกวิเวกจากถ้ำจำปาไปยังบ้านห้วยทราย และต่อไปที่ป่าริมหนองน้ำบากใกล้ บ้านหนองลาด

อำเภอวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร จนถึง พ.ศ.๒๔๖๑ ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺฺทเถร ได้เดินทางกลับมารับท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร มาจำพรรษาที่เสนาสนะป่าบ้านหนองลาด ขณะนั้น มีศิษย์ที่ติดตามมาเพิ่ม คือ พระอาจารย์สุวรรณ สุจิณฺโณ พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม และมีพระมหานิกายมาปฏิบัติพร้อมพ่อขาวเป็นจำนวนมาก

ต่อมาได้มีการแยกย้ายเพื่อออกไปปฏิบัติโดยลำพัง ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้ไปพำนักที่บ้านหนองดินดำ ตำบลลาลเนิ้ง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร ขณะนั้นได้มีพระติดตามมาถวายตัวเป็นศิษย์ คือพระอาจารย์ดูลย์ อตุโล พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร พระอาจารย์กู่ ธมฺมทินฺโน และอาญาคูดี

พ.ศ.๒๔๖๒-๒๔๖๔ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้เดินทางกลับไปจำพรรษาที่ถ้ำจำปาอีกครั้งและท่านได้มาบิณฑบาตในหมู่บ้านและฉันอาหารอยู่ที่ลานหินตีนภูถ้ำจำปา ในเวลาดังกล่าว พระอาจารย์ทองรัตน์ กนฺตสีโล ได้มาถวายตัวเป็นศิษย์กับท่านพระอาจารย์เสาร์ด้วย

อีสานเหนือ : อุดร - หนองคาย - เลย

พ.ศ.๒๔๖๖ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร และท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ได้ธุดงค์ร่วมกันไปยังบ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ขณะนั้นพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตฺยาคโม ได้นำพระอาจารย์มหาปิ่น ปญฺญาพโล และพระอาจารย์เทสก์ เทสรํสี ไปถวายตัวเป็นศิษย์กับพระอาจารย์ทั้งสอง จากนั้นท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้เดินรุกขมูลไปที่พระพุทธบาทบัวบก อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ได้มีพระอาจารย์ ปญฺญวุโธ ได้มาถวายตัวเป็นศิษย์พร้อมกับ พระอาจารย์หลุย จนฺทสาโร

ในเวลาต่อมา ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ก็เดินรุกขมูล

กลับมาจำพรรษาร่วมกับท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร อีกครั้ง ที่วัดป่าอรัญญวาสี อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ซึ่งในขณะนั้นได้มีพระอาจารย์มี พระอาจารย์อ่อน ญาณสิริ และพระอาจารย์อุ่น ธมฺมธโร พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม พระอาจารย์สุวรรณ สุจิณฺโณ พระอาจารย์มหาปิ่น ปญฺญาพโล พระอาจารย์เทสก์ เทสฺรํสี พระอาจารย์อ่อน ญาณสิริ พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร พระอาจารย์กู่ ธมฺมทินฺโน พระอาจารย์กว่า สุมโน และอาจารย์ท่านอื่นๆ อีกมากมาย มาถวายตัวเป็นศิษย์เพิ่มเติม แล้วมารวมตัวพร้อมกันที่วัดป่าอรัญญวาสี ต่อมาท่านพระอาจารย์เสาร์ได้ธุดงค์ออกมาพักวัดร้างซึ่งอยู่ใกล้กับวัดป่าอรัญญวาสี คือวัดศรีพระงามมงคล และท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้เจริญสมณธรรม ณ ที่นี้ และบูรณะพระพุทธรูปเก่าแก่ที่วัดศรีพระงามมงคลด้วย

หลังจากนั้นท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้ธุดงค์กลับมาที่อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่เลียบฝั่งโขงไปยังอำเภอเชียงคาน ภูฟ้า ภูหลวง บางครั้งเข้าไปบำเพ็ญภาวนาที่ฝั่งลาว แล้ววกกลับมาจำพรรษาที่เสนาสนะบ้านดงยาง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

พ.ศ.๒๔๖๙ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ตั้งใจจะเดินทางไปจังหวัดอุดรธานี แต่ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร พร้อมพระอาจารย์เทสก์ เทสฺรํสี ได้นิมนต์ท่านไปจำพรรษาที่เสนาสนะป่าบ้านหนองลาด หลังจากออกพรรษาแล้ว ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร และท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ได้เรียกศิษยานุศิษย์ ทุกองค์ให้มาประชุมพร้อมกันที่บ้านโนนแดง ตำบลบ้านเสียว จังหวัดสกลนคร หลังจากท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร ได้นิมนต์ท่าน พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ไปยังจังหวัดสกลนครด้วย แม่นุ่ม ชุวานนท์ ได้นิมนต์ให้อยู่พำนักที่เสนาสนะป่าดงบาก ต่อมาท่านพระอาจารย์เสาร์ กรฺตสีลเถร จึงได้ตั้งสำนักวัดป่าสุทธาวาสขึ้น ณ ที่นั้น

บ้านสามผง

ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้ธุดงค์ต่อมายังบ้านอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ผ่านบ้านข่า ข้ามแม่น้ำศรีสงคราม จนมาถึงบ้านสามผง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ที่วัดโพธิชัย บ้านสามผง ซึ่งท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร เคยมาเผยแผ่ธรรมะที่นี่ก่อนหน้านี้ และมีศิษย์องค์สำคัญ มีพระอาจารย์เกิ่ง อธิมุตฺตโก พระอาจารย์สีลา อิสฺสโร ณ บ้านสามผงแห่งนี้ มีชาวบ้านศรัทธาท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร เป็นจำนวนมาก ท่านจึงจำพรรษาที่นี่ ๒ พรรษา และธุดงค์ต่อไปที่จังหวัดนครพนม โดยมีพระอาจารย์ทอง อโสโก และพระอาจารย์บุญมา มหายโส ได้ติดตามไปด้วย

วัดอรัญญิกาวาส จังหวัดนครพนม

พรรษาที่ ๔๘ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้เดินธุดงค์ไปยังอำเภอท่าอุเทน เพื่อต่อไปยังจังหวัดนครพนม ขณะนั้นมีทั้งอุบาสก อุบาสิกา ได้ออกติดตามท่านมาเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งถึงดงโคกเกิ่ง ท่านได้หยุดพักที่นี่ และขณะนั้นเจ้าของสถานที่คือ โยมแก้ว เกิดมีจิตศรัทธาเลื่อมใส ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร จึงได้ถวายที่ดังกล่าวตั้งเป็นสำนักสงฆ์ ซึ่งต่อมาชื่อว่า "วัดโพนแก้ว" (ปัจจุบันคือ วัดอรัญญิกาวาส) และท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้มอบให้พระอาจารย์บุญมา มหายโส (พระครูไพโรจน์ปัญญาคุณ) เป็นผู้ดูแลแทน

แขวงคำม่วน ประเทศลาว

หลังออกพรรษาแล้ว ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้ธุดงค์ข้ามแม่น้ำโขง ไปยังท่าแขก แขวงคำม่วน ประเทศลาว เพื่อไปนมัสการพระธาตุสีโคตรบอง และธุดงค์ไปยังถ้ำส้มป่อยและต่อไปที่ถ้ำเสือ ซึ่งขณะนั้นท่านพระอาจารย์เทสก์ เทสฺรํสี ได้ออกติดตามไปถึงถ้ำส้มป่อยและถ้ำเสือ ปรากฏว่าท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้ธุดงค์ต่อไปยังที่อื่นแล้ว

วัดเกาะแก้วอัมพวัน

ในเวลาต่อมา ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร เดินทางกลับมายังฝั่งไทย ไปนมัสการพระธาตุพนมแล้วธุดงค์ไปพำนักที่ป่าดอนอ้อมแก้ว ที่ดินผืนดังกล่าว โยมทองและโยมแก้วเป็นเจ้าของ ได้มีจิตศรัทธาสร้างเสนาสนะถวายท่าน ซึ่งในเวลาต่อมาได้ให้ชื่อว่า "วัดอ้อมแก้ว" และปัจจุบันนี้ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นฯ "วัดเกาะแก้วอัมพวัน" พระอาจารย์อ้วน ปคุโณ วัดจันทิยาวาส อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม เล่าว่าสาเหตุของการที่ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ดำริสร้างวัดเกาะแก้วอัมพวัน อาจจะเป็นเพราะว่าที่แห่งนี้อยู่ใกล้ชุมชน และเป็นศูนย์กลางที่ลูกศิษย์ลูกหาไปมาสะดวก ประกอบกับเมื่อมีการรวมกัน แต่ละครั้งจะมีพระภิกษุสามเณร รวมกันเป็นจำนวนมาก การขบฉันต้องอาศัยชุมชนบิณฑบาตเป็นหลัก บางทีถ้ามีญาติโยมมารวมกันมาก ท่านจะมีการเทศนาให้ญาติโยมทั้งหลายฟัง หลังจากร่วมประชุมกันเสร็จเป็นเวลาค่ำคืน บางปีจะมีการเทศน์ตลอดคืน จะเปลี่ยนองค์เทศน์ไปเรื่อยๆ โดยจะมีพ่อแม่ครูบาอาจารย์เสาร์ ครูบาอาจารย์มั่นเป็นหลัก ถ้ารู้สึกว่าดึกหน่อย ญาติโยมเริ่มมีอาการง่วง ก็จะนิมนต์พระอาจารย์ทองรัตน์ กนฺตสีโล ขึ้นเทศน์ เพราะท่วงทำนอง

การเทศน์ของท่านเสียงดังฟังชัด ท่านมีมุขทำให้ญาติโยมตื่นตัวได้ จะหมุนเวียนกันขึ้นเทศน์ โดยการเทศน์แต่ละองค์จะเทศน์จากประสบการณ์ที่ได้ประพฤติปฏิบัติมา ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้อยู่จำพรรษาที่นี่ ๓ ปี ณ ที่นี้ได้มีพระที่เข้ามาถวายตัวเป็นศิษย์ คือ พระอาจารย์บัว เตมิโย พระอาจารย์ลือ ปุญฺโญ และพระอาจารย์กงแก้ว ขนฺติโก เป็นต้น

วัดป่าสุทธาวาส

ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้กลับมายังที่วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนครเป็นครั้งที่ ๒ โดยท่านได้อยู่จำพรรษาถึง พ.ศ. ๒๔๗๙ ท่านพระอาจารย์หลุย จนฺทสาโร ได้มากราบนมัสการพร้อมอยู่จำพรรษาด้วย และได้บันทึกเหตุการณ์ลงในหนังสือ จันทสาโรบูชา ความว่า "การได้มาอยู่ปรนนิบัติรับใช้ครูบาอาจารย์ผู้ใหญ่อีกวาระหนึ่ง ทำให้ท่านคิดว่าเป็นโอกาสอันประเสริฐ เหมือนจู่ ๆ ได้เห็นแก้ววิเศษลอยมาใกล้ตัว จะไม่เชิญแก้วดวงวิเศษไว้บูชาหรือ จะปล่อยให้ลอยผ่านพ้นไปได้อย่างไร... โอกาสเช่นนี้มีไม่ได้ง่ายๆ สำหรับการกลับไปเยี่ยมบ้านนั้นน่าจะรอต่อไปได้ บ้านโยมมารดาก็คงอยู่ ณ ที่เก่า ไม่ได้ถอนเสาเรือนหายไปไหน อีกทั้งเราได้แผ่เมตตาให้มารดา ทำร่มมุ้งกลดแจกจ่ายพระเณร แม่ชี อุทิศกุศลให้มารดาตลอดมาอยู่แล้ว

พ.ศ.๒๔๗๙ ท่านจึงได้อธิษฐานพรรษาอยู่ด้วย ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ณ วัดป่าสุทธาวาส เนื่องจากท่านไม่มีนิสัยชอบเทศนาอบรมเอง หลวงปู่หลุยจึงรับหน้าที่เป็นผู้คอยดูแลอบรมพระเณรที่มาอยู่กับท่านพระอาจารย์เสาร์ ให้อยู่ในธรรมวินัยและอาจาริวัตรข้อปฏิบัติอันดีงาม

อาจาริวัตรที่ท่านฝึกปรือมาแต่สมัยอยู่กับท่านพระอาจารย์บุญ ปฏิบัติรับใช้อาจารย์องค์แรกของท่านมาด้วยความเลื่อมใส เป็นเวลา ๖-๗ ปี มาครั้งนี้ ท่านก็ใช้อย่างเต็มที่ แม้ท่านจะมีพรรษากว่าสิบแล้วแต่ท่านก็คงนอบน้อมถ่อมองค์ให้พระเณรรุ่นหลัง ได้เห็นเป็นตัวอย่างให้ตระหนักในวัตรเหล่านั้น

- ต้องฉันทีหลังอาจารย์
- ฉันให้เสร็จก่อนอาจารย์
- นอนทีหลังอาจารย์ และ
- ตื่นก่อนอาจารย์ เป็นอาทิ

การอุปัฏฐากพิเศษที่พระเณรพยายามปฏิบัติเป็นกิจวัตร แต่ทำไม่ค่อยคล่องก็คือ การกดเอ็นท้องให้ท่านในเวลานวดเส้นตอนกลางคืน ท่านเป็นคนรูปร่างใหญ่ หนังท้องค่อนข้างหนาด้วยท่านมีอายุมากแล้ว อีกประการหนึ่ง ท่านก็เคยชินต่อการนวดแรง ๆ มาแล้วการกดคั้นเอ็นท้องของท่านจึงต้องใช้พละกำลังแข็งแรงมากเป็นพิเศษ พระเณรผู้ปฏิบัติไม่ค่อยมีกำลังนิ้วมือแข็งแรงพอจึงมาปรารภกัน หลวงปู่ได้เข้าไปขออนุญาตนวดเอ็นท่าน และสุดท้ายก็ได้อุบายมาสอนกัน คือ ให้พยายามกำหนดภาพภาวนาไปด้วย เมื่อจิตเป็นสมาธิ กำลังมือก็จะหนักหน่วงแข็งแรง...ใจสู่ใจ ผู้รับหนวดก็จะสบายกายผู้นวดก็จะไม่เปลืองแรง... ดีด้วยกันทั้งสองฝ่ายและท่าน ได้บันทึกอีกตอนหนึ่งว่า

"ลัทธิท่านอาจารย์เสาร์ พระครูวิเวกพุทธกิจ มีเมตตาแก่สัตว์เป็นมหากรุณาอย่างยิ่ง วางเป็นกลางเยือกเย็นที่สุด เมตตาของท่านสดใส เห็นปาฏิหาริย์ของท่าน สมัยขุนบำรุงบริจาคที่ดินและไม้ทำ สำนักแม่ขาวสาริกาวัดสุทธาวาสจังหวัดสกลนคร แก้สัญญาวิปลาสท่านอาจารย์มั่นกับท่านเจ้าคุณหนูวัดสระปทุมในสมัยนั้น จนสำเร็จเป็นอัศจรรย์เรียกว่า

เป็นพ่อพระกรรมฐานภาคอีสาน นี้ท่านอาจารย์เสาร์เล่าให้ฟัง สมัยที่เราอยู่กับท่านเดินธุดงค์ไปด้วยท่านปรารถนาเป็นพระปัจเจกกับปรารถนาเป็นสาวกสำเร็จอรหันต์ ในศาสนาสมณโคดมพุทธเจ้าของเราแก้บ้าท่านอาจารย์หนูไม่สำเร็จเพราะเชื้อบ้าติดแต่กำเนิด **ท่านอาจารย์มั่นเคารพท่านอาจารย์เสาร์มากที่สุด** เพราะเป็นเณรของท่านมาแต่ก่อนท่านเรียกว่าท่านอาจารย์ว่าเจ้าๆข้อยๆ

ต่อมาได้มีพระที่เดินทางจากบ้านหนองผ้านครจำปาศักดิ์ ประเทศลาว คือ อาจารย์บุญมาก ฐิติปญฺโญ พระอาจารย์กิ ธมฺมุตฺตโม ได้เข้ามาถวายตัวเป็นศิษย์เพิ่มขึ้นอีก พร้อมด้วยพระอาจารย์บุญจันทร์ กมโล ขณะนั้นยังเป็นสามเณรอยู่ และพระอาจารย์บัว ปญฺญาภาโส ซึ่งในเวลาต่อมาได้ทำหน้าที่อุปัฏฐากท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร (เป็นองค์สุดท้ายนานถึง ๖ ปี จนท่านมรณภาพที่นครจำปาศักดิ์) หลังจากออกพรรษานั้นท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ไปร่วมงานที่วัดโพนแก้ว (วัดอรัญญิกาวาส) ซึ่งพระอาจารย์บุญมา มหายโส เป็นเจ้าอาวาส เพื่อฉลองศาลาหอแจกที่เพิ่งสร้างเสร็จ โดยท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้เดินทางล่วงหน้าไปก่อนในเดือนธันวาคม ขณะนั้นมีคณะศิษย์ได้มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น พระเทพสิทธาจารย์ (เขมิยเถร จันทร์) พระอาจารย์ทองรัตน์ กนฺตสีโล พระอาจารย์ทอง อโสโก ฯลฯ นอกจากนี้ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้ประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องที่ท่านมีความประสงค์ จะกลับไปเผยแพร่ พระพุทธศาสนาที่บ้านข่าโคม เมืองอุบลราชธานี ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านด้วย เพราะท่านได้จากมานานยังไม่ได้ทำประโยชน์ให้กับถิ่นมาตุภูมิเลย จึงได้ปรึกษาศิษยานุศิษย์และพระสงฆ์ ให้ความเห็นว่าควรจะปรึกษาหารือกับเจ้าคุณศาสนดิลก

(ชิตเสโน เสน) เจ้าอาวาสวัดศรีทอง และเจ้าคุณศรีธรรมวงศาจารย์ วัดสุปัฏนาราม ก่อน ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร จึงให้ศิษย์ติดต่อท่านเจ้าคุณทั้งสอง เพื่อปรึกษาเรื่องดังกล่าว และท่านเจ้าคุณทั้งสองเห็นชอบด้วย

ก่อนหน้าเดือน ๓ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร จึงได้ส่งข่าวให้ลูกศิษย์ที่กระจายอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ให้มารวมกันอีกครั้ง ที่วัดเกาะแก้วอัมพวัน ก่อนวันมาฆบูชา เพื่อถวายบูชาร่วมกันที่พระธาตุพนม พร้อมกันนี้จะปรึกษาหารือเรื่องที่จะเดินทางไปเมืองอุบลราชธานี อีกครั้งหนึ่งด้วย เมื่อถึงวันมาฆบูชา มีพระสงฆ์มารวมกันทั้งพระธรรมยุต และพระมหานิกายร้อยกว่ารูป เมื่อทำพิธีเนื่องในวันมาฆบูชาเสร็จ ท่านพระอาจารย์เสาร์เป็นประธานสงฆ์ในการประชุม พระคณาจารย์ที่มาประชุมนั้น มีพระอาจารย์ทองรัตน์ กนฺตสีโล พระอาจารย์บุญมาก ฐิตปญฺโญ พระอาจารย์มีญาณมุนี สูงเนิน (ท่านเป็นสหธรรมิกของพระอาจารย์ทองรัตน์ เพิ่งเดินทางกลับจากไปธุดงค์ประเทศพม่า) พระอาจารย์กู่ ธมฺมทินฺโน พระอาจารย์กว่า สุมโน ท่านพระอาจารย์เสาร์ได้ปรารภกับพระอาจารย์ทองรัตน์ว่า "ท่านทองรัตน์ เมือนี้ต้องไปจำพรรษาที่ชีทวน ชีทวนข่อยเคยไปอยู่ เป็นบ่อนสำคัญแห่งหนึ่ง เป็นบ่อนที่มีคนมีความฮู้ความฉลาดมาก คนดีก็หลายคนขี้ฮายก็มีมาก ผู้อื่นไปอยู่บ่ได้ ส่วนข่อยสิไปเฮ็ดวัดที่บ้านข่าโคมเฮาลงไปนี้ จำพรรษารวมกันทั้งธรรมยุตและมหานิกาย ส่วนท่านมีจำพรรษากับข่อย เฮาไปฮอดตำอิดไปรวมกันที่วัดบูรพา" นั่นเป็น คำปรารภของท่านพระอาจารย์เสาร์ ก่อนเดินทางลงมาเมืองอุบลราชธานี ซึ่งท่านให้พระอาจารย์ทองรัตน์ ไปจำพรรษาที่บ้านชีทวนซึ่งท่านเคยอยู่มาก่อน เป็นบ้านมีความสำคัญเป็นที่คนมีความรู้ความฉลาดทั้งคนดี และคนไม่ดีปะปนกันอยู่ ถ้าให้ผู้อื่นไปอยู่จะไม่เท่าทันกับภูมิปัญญาของญาติโยม

ส่วนท่านพระอาจารย์เสาร์ จะไปสร้างวัดที่บ้านข่าโคมซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่าน พร้อมพระอาจารย์มี ให้จำพรรษากับท่าน ลงมาอุบลฯให้ไปรวมกันที่วัดบูรพา แล้วจึงกระจายกันออกไปจำพรรษาตามแต่ความเหมาะสม เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้ว พระภิกษุสามเณรที่เป็นลูกศิษย์ท่านพระอาจารย์เสาร์ ก็เริ่มทยอยกันเดินทางโดยการเดินธุดงค์ลงมาเมืองอุบลราชธานี เป็นหมู่คณะ คณะละ ๕ รูป ๑๐ รูป มาถึงเมืองอุบลราชธานีในราวเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๔๗๙ แยกกันไปปฏิบัติธรรมและเผยแพร่ธรรม ท่านพระอาจารย์ทอง อโสโก อยู่บ้านสวนงัว พระอาจารย์บุญมาก ฐิตปญฺโญ อยู่บ้านท่าศาลา ท่านพระอาจารย์เสาร์ อยู่บ้านข่าโคม ตำบลหนองขอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ปัจฉิมวัยกลับสู่มาตุภูมิ

วัดบูรพา จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ.๒๔๗๙ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร และคณะศิษย์มาถึงเมืองอุบลราชธานี ท่านมาพำนักที่วัดเลียบ วัดบูรพา เพื่อโปรดญาติโยม ทางเมืองอุบลราชธานีอยู่ระยะหนึ่งก่อน ซึ่งขณะนั้นมีศิษย์รูปหนึ่งที่มารับใช้อุปัฏฐากถวายตัวกับท่าน คือ พระราชสังวรญาณ (พระอาจารย์พุธ ฐานิโย) ซึ่งขณะนั้นยังเป็นสามเณรอยู่

บ้านข่าโคม-วัดป่าหนองอ้อ

ต่อมา ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร เดินทางไปบ้านข่าโคมซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่าน พอไปถึงบ้านเดิมของท่านแล้ว ท่านก็ปรารภว่าจะไปพักที่หอใกล้ป่าหนองอ้อ ญาติโยมชาวบ้าน ลูก หลาน จึงได้ช่วยกัน

จัดแจงเสนาสนะป่าหนองอ้อขึ้นถวายให้ได้ครบพระเณรที่ติดตามทั้งหมด หอปู่ตาป่าหนองอ้อจึงกลายเป็นสำนักสงฆ์วัดข่าโคมขึ้นมาหรือวัดป่าหนองอ้อเดิมเป็นสนม (ดินหล่ม) มีหนองน้ำเป็นหย่อมเหมือนปัจจุบัน และเป็นป่าดอนเจ้าปู่ของบ้านข่าโคม

ท่านได้อยู่จำพรรษาอยู่สำนักสงฆ์วัดข่าโคมแห่งนี้ ๒ พรรษา เพื่อโปรดญาติโยมของท่าน ณ สำนักวัดข่าโคมตำบลหนองขอน (ปะอาว) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ณ หนองอ้อแห่งนี้เอง พระอาจารย์บัวพาเล่าให้ฟังว่า วันหนึ่งนั่งเฝ้ารับใช้ท่านพระอาจารย์เสาร์อยู่ เห็นท่านหัวเราะหึๆ ขึ้น พระอาจารย์บัวพาจึงกราบเรียนถามท่านว่า "ขอโอกาสครูบาอาจารย์มีอียังขะน้อย" (องค์ท่านมีอะไรไม่ทราบหนอ) ท่านจึงได้หัวเราะ ท่านพระอาจารย์เสาร์จึงเล่าให้ฟังว่า "หนองนี้แหละในชีวิตของข้อยเคยทำบาปใหญ่ครั้งหนึ่ง สมัยข้อยเป็นหนุ่มฝนตกหนักปลามันขึ้นจากหนองนี้มีแต่ตัวใหญ่ๆ ใครเขาไม่กล้ามาเอา เขากลัว เพราะผีมันดุตาปู่มันร้าย ใครมาทำอะไรในเขตของเขาเป็นอันไม่ได้ คนเขาถึงกลัวข้อยกับพ่อเป็นคนไม่กลัว ได้พร้าอีโต้คนละดวงข้องคนละใบ ฝนตกหนักตอนกลางคืนมาสองคนกับพ่อ ข้อยก็ฟัน พ่อก็ฟัน ฟันเอาฟันเอาจนเต็มข้องของไผของมัน (เต็มข้องของแต่ละคน) พระอาจารย์บัวพาเลย กราบเรียนท่านว่า "ท่อนี่ (เท่านี้) หรือครูบาจารย์ บาปใหญ่ที่สุดของชีวิต คนอื่นเขาทำจนนับไม่ถ้วน และไม่รู้ว่าเขาได้ทำบาปอะไรไว้บ้างแล้วเขา พวกนั้นจะเป็นบาปขนาดไหน"

หลังจากที่ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร มาพักที่บ้านข่าโคมได้ระยะหนึ่งแล้วท่านได้เดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อไปเยี่ยมท่านเจ้าคุณฯ พระปัญญาพิศาลเถร (ฐิตปญฺโญ หนู) เจ้าอาวาสวัดปทุมวนารามสหธรรมิก

กับท่านพระอาจารย์เสาร์ ซึ่งจากกันเป็นเวลานานหลายปี หลังจากที่ท่านออกธุดงค์และเผยแพร่ธรรมทั่วภาคอีสานแล้ว พร้อมกันนี้ท่านนำสามเณรพุธ ไปฝากเรียนหนังสือกับท่านเจ้าคุณฯ ที่วัดปทุมวนารามด้วย ซึ่งขณะนั้นองค์ท่านพระอาจารย์เสาร์ชราภาพมากแล้ว ต้องถือไม้เท้าไปด้วย

เมื่อท่านพระอาจารย์เสาร์เข้ากรุงเทพฯ เจ้าจอมมารดาทับทิม ซึ่งกำลังไม่สบายอยู่ ได้ให้คนมานิมนต์ท่านเข้าไปในวัง เพื่อเทศน์โปรด เพราะท่านทราบกิตติศัพท์ของท่านพระอาจารย์เสาร์ จากสามเณรนาค ที่เป็นศิษย์ท่านรูปหนึ่งซึ่งเจ้าจอมฯ อุปถัมภ์ในการบวชพระ และเจ้าจอมฯ ได้เป็นผู้อุปถัมภ์วัดป่าหนองอ้อ บ้านข่าโคมเรื่อยมาและมีผู้ศรัทธาติดตาม มาด้วย เช่น คุณนายหวัด คุณนายชม คุณนายพริ้ง เป็นต้น

ในพรรษา ลูกศิษย์ทั้งมหานิกายและธรรมยุตินิกาย ที่ไปจำพรรษา อยู่วัดต่างๆ ต่างก็มาลงอุโบสถร่วมกัน ที่วัดป่าหนองอ้อ บ้านข่าโคม ได้ร่วม ลงอุโบสถอยู่ช่วงหนึ่ง ต่อมาทางพระผู้ใหญ่ทางเมืองหลวงทราบข่าวว่า มีพระธรรมยุติกับมหานิกายร่วมลงอุโบสถกัน จึงได้แจ้งมายังท่านพระ อาจารย์เสาร์ ให้ทั้งสองนิกายได้งดร่วมอุโบสถกัน ท่านพระอาจารย์เสาร์ เลยบอกว่า ถ้าทางการเข้าไม่ให้เข้าร่วมก็ให้ลูกศิษย์แต่ละวัดได้ทำอุโบสถ กันเองเมื่อมีงาน จึงมาร่วมปรึกษาประชุมกัน

เมื่อออกพรรษาปีนั้น วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้มี ผ้าป่าชาววังจัดมาทอดถวายพระป่าเป็นครั้งแรก มีเจ้าจอมมารดาทับทิม นำคณะมาทอดถวายผ้าป่า ๗๐ กอง มีพระนาค พระมหาสมบูรณ์ ร่วมขบวนมาด้วย พระคณะศิษย์ของท่านพระอาจารย์เสาร์ที่ได้ติดตามไป เพื่อศึกษาฟังธรรม ท่านพระอาจารย์เสาร์แยกย้ายกันไป อยู่จำพรรษาใน บริเวณใกล้ๆ แถวนั้น เมื่อออกพรรษาแล้ว ต่างองค์ต่างมารวมกันที่วัดป่า หนองอ้อ บ้านข่าโคม อยู่กับองค์ท่านพระอาจารย์เสาร์ เพื่อเตรียมตัว

รับผ้าป่าทางวัง พระเณรปักกลดอยู่ตามร่มไม้ในป่าหนองปู่ตาหนองอ้อเต็มไปหมด ดูแล้วเป็นบรรยากาศที่หาดูได้ยากจริงๆ คณะทางเจ้าจอมมารดาทับทิมได้มาเห็นบรรยากาศที่พระเณรปักกลดพักอยู่ร่มไม้ ซึ่งเป็นภาพที่ไม่เคยรู้เคยเห็นมาก่อนจนพากันน้ำตาร่วงน้ำตาไหลเพราะบรรยากาศภาพที่เห็นนั้น เป็นภาพที่ประทับใจของคนชาวกรุงมากทีเดียว ญาติโยมชาววังจึงขอนิมนต์ให้ท่านพระอาจารย์ใหญ่เสาร์แสดงธรรมให้ฟัง เมื่อท่านขึ้นไปนั่งบนธรรมาสน์ พระภิกษุสามเณรและญาติโยมต่างก็ตั้งอยู่ในความสงบคอยสดับรับฟังธรรม ท่านพระอาจารย์ใหญ่เสาร์เริ่ม แสดงธรรม ท่านตั้งนะโม ๓ จบ เสร็จแล้วท่านก็ว่า ***"ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เอวังมีด้วยประการฉะนี้"*** จบแล้วท่านก็ลงจากธรรมาสน์ ท่านเป็นผู้มีนิสัยพูดน้อยและเยือกเย็น เจ้าจอมมารดาทับทิมได้อุปถัมภ์ในการอุปสมบทให้สามเณรเพ็ง คำพิพากในครั้งนั้น และมีศรัทธาสร้างสิมน้ำที่วัดป่าบ้านหนองอ้อถวายแด่ท่านพระอาจารย์เสาร์ด้วย

ท่านพระอาาจารย์เสาร์พักจำพรรษาที่บ้านเกิดท่านถึง ๒ พรรษา จึงได้ออกธุดงค์จากวัดป่าหนองอ้อไปบ้านปากกุดหวาย-บ้านโพธิ์มูล-บ้านฆ้องเหล็ก มาพักที่วัดบูรพาอีกครั้งซึ่งเป็นการประชุมสงฆ์ครั้งสำคัญเมื่อวันเพ็ญ เดือน ๓ เพื่อรับโอวาทจากท่านพระอาจารย์เสาร์

จากนั้นท่านและคณะได้ธุดงค์ออกไปทางอำเภอพิบูลมังสาหาร ผ่านบ้านแก้งยาง ซึ่งต่อมาคือวัดป่าเทพบุรมย์ และขุนสิริสมานนายอำเภอเมืองพิบูลมังสาหาร เป็นผู้นิมนต์ท่านพระอาจารย์เสาร์สร้างวัดภูเขาแก้ว (ขุนสิริสมานเป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือจตุรารักข์ ตามที่ท่านพระอาจารย์เสาร์แนะนำให้พิมพ์ออกเผยแผ่ธรรมะ) พร้อมกับได้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (ติสฺสเถร อ้วน) ในการสร้างวัดนี้ด้วย ท่านพระอาจารย์เสาร์ ได้มอบหมายให้ พระอาจารย์ดี ฉนฺโน มาเป็นเจ้าอาวาสวัดภูเขาแก้ว แห่งนี้

วัดดอนธาตุ

ส่วนท่านพระอาจารย์เสาร์ได้วิเวกต่อไป และพบสถานที่สงบ สงัด ซึ่งเป็นที่เหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญภาวนาเป็นเกาะอยู่กลางแม่น้ำมูล อากาศเย็นสบายร่มรื่น

วัดดอนธาตุนี้เป็นวัดสุดท้ายที่ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร บำเพ็ญสมณธรรมตลอด ๓ พรรษา ในปลายปี พ.ศ.๒๔๘๒-๒๔๘๕ วัดดอนธาตุ บ้านทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อที่ประมาณ ๑๓๐ ไร่ เป็นวัดที่ท่านพระอาจารย์เสาร์มาสร้างเป็นองค์แรก และที่เกาะวัดดอนธาตุมียาสมุนไพรขึ้นมาก ท่านพระอาจารย์เสาร์และพระอาจารย์ดีเป็นผู้ริเริ่ม ยาพระกัมมัฏฐาน เป็นยาหม้อใหญ่ ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ เป็นโรคอะไร เจ็บตรงไหน ก็อธิฐานจิตเอา จะกินขม กินฝาด กินเปรี้ยว สมัยนั้นคนเป็นโรคอหิวาตกโรคกันมาก ชาวบ้านอาศัยยาวัดดอนธาตุ รักษาเยียวยาและถอนพวกเวทมนต์คาถาได้ เวลาท่านพระอาจารย์เสาร์ทำน้ำมนต์ ท่านไม่ได้พูดอะไร โยมเอาน้ำมาวางไว้ ตรงหน้าท่านนั่ง ท่านนั่งพิจารณาเฉยๆ และบอกให้เอาไปๆ จิตท่านบริสุทธิ์เป็นอิสระ ท่านนั่งพิจารณาน้ำ น้ำจึงบริสุทธิ์

เดิมนั้นวัดดอนธาตุ ท่านพระอาจารย์เสาร์ตั้งชื่อว่า "วัดเกาะแก้วพระนอนคอนสวรรค์วิเวกพุทธกิจศาสนา" ต่อมากรมศาสนาเปลี่ยนให้เป็นวัดดอนธาตุ ร่องรอยที่เป็นหลักฐานที่ท่านมาพักที่วัดดอนธาตุ คือ พระพุทธไสยาสน์ ท่านพระอาจารย์เสาร์ดำริในการก่อสร้าง และให้พระอาจารย์ดี ฉนฺโน เป็นผู้ปั้นองค์พระขึ้นนอกจากนี้ก็มีที่นั่งกัมมัฏฐาน ทางเดินจงกรมและกุฏิท่านพระอาจารย์เสาร์ ลูกหลานที่สืบทอดก็คอยดูแลบูรณะปฏิสังขรณ์ตลอดมา ท่านไม่ได้สะสมอะไร เวลาท่านไปธุดงค์เมืองลาว ครั้งสุดท้ายท่านฝากอัฐบริขารไว้กับโยมอุปัฏฐากวัดดอนธาตุ และที่วัดนี้

ท่านพระอาจารย์เสาร์นำปลิงมาเลี้ยงที่บ่อล้างเท้าก่อนขึ้นกุฏิ เอาจอกแหนมาวางลง แล้วท่านก็เอาเท้าของท่านหย่อนลงในบ่อให้ปลิงดูดเลือดเวลาปวดแข้งปวดขา ตามธรรมดาคนแก่เกิดปวดชาตามขา ซึ่งท่านบอกว่ามันเป็นยาดูดเลือดออกจากตัว และก็เป็นบุญเป็นกุศลให้เลือดเป็นทานกับปลิงด้วย นอกจากน้ำผึ้งแล้วท่านชอบพวกหมาน้อย ย่านาง ลูกไข่หินเป็นยาเย็นในการฉันด้วย

ช่วงที่ท่านมาจำพรรษาอยู่วัดดอนธาตุนั้นมีพระประมาณ ๑๘-๑๙ รูป เช่น พระอาจารย์มี ญาณมุนี พระอาจารย์บัวพา ปญฺญาภาโส พระอาจารย์กงแก้ว ขนฺติโก พระอาจารย์อุย พระอาจารย์เพ็ง พระอาจารย์ดำ ฯลฯ ที่ไปๆมาๆ คือ พระอาจารย์ทองรัตน์ กนฺตสีโล พระอาจารย์ดี ฉนฺโน พระอาจารย์บุญมาก และพระอาจารย์กิ เป็นต้น แม่ชีนางขาว ๑๐ กว่าคน ตอนนั้นพระอาจารย์ดี ฉนฺโน ก็ไปๆ มาๆ ระหว่างวัดดอนธาตุกับวัดภูเขาแก้ว ท่านพระอาจารย์เสาร์เคยปรารภไว้ว่า "วัดภูเขาแก้วจะเป็นวัดในเมือง" ทั้งๆที่สมัยก่อนเป็นวัดภูเขา ส่วนวัดดอนธาตุนั้น ท่านกล่าวไว้ว่า "วัดดอนธาตุจะคงสภาพป่าไว้เหมือนเดิม" ข้อวัตรปฏิบัติของท่านพระอาจารย์เสาร์ที่วัดดอนธาตุนั้นคือ ปกติท่านอบรมพระเณรและแม่ชีในวันพระ ท่านอบรมว่า

"ให้ปฏิบัติทำความดี นั่งสมาธิ ปฏิบัติธรรม"

"เขาพูดว่าเราดี เราก็ไม่ดีเหมือนคำเขาพูด เขาพูดว่าเราชั่ว เราก็ไม่ชั่วเหมือนคำเขาพูด ถ้าเราไม่ยึด เราไม่มี... จะเอาอะไรไปดีไปชั่ว (มันไม่มี มันก็ว่างไปหมด ไม่มีเกิด มีตาย ก็หมดคำพูดที่จะพูด)"

เมื่อคราวที่ท่านพระอาจารย์เสาร์ธุดงค์ไปนครจำปาศักดิ์ เกิดอาพาธขึ้น พระอาจารย์ดีนิมนต์ท่านกลับมาเมืองไทย "นั่นเป็นเมืองลาว" ท่านตอบว่า "เออ ท่านดี เมืองลาวกับเมืองไทยก็มีเกิดมีตายเหมือนกัน จะไปเลือกที่เกิด

ที่ตายได้อย่างไร? ถ้าตัวตนไม่มีเสียแล้ว (และไม่อยู่ในขันธ์ ๕ ขันธ์ ๕ ไม่อยู่ในตัวตน) จะเอาอะไรไปเกิดไปตาย โลกนี้มีเกิดมีตาย ทำอย่างไรจะไม่เกิด ไม่ตาย ไม่เข็ดไม่หลาบอีกเหรอ เมืองไทย เมืองลาวมันก็เกิดก็ตายอยู่นั่นแหละ จะไปเลือกที่เกิดที่ตาย ที่ตรงไหน?" ท่านพูดน้อยแต่ว่าเผ็ดเหลือเกิน ทั้งเผ็ดทั้งเค็ม ถ้าจะฟังเทศน์ ท่านพระอาจารย์เสาร์ต้องรอท่านฉันภัตตาหารเสร็จจึงจะเทศน์

"ดีก็รู้อยู่แล้ว ชั่วก็รู้อยู่แล้ว ทำให้ดูมันยังไม่ดู จะเอาอะไรไปสอนมันอีก ทำไมมันไม่ดู"

"ดีกับชั่วมันมีอยู่ในโลกนี้ หนีจากโลกนี้ก็ไม่มีดีไม่มีชั่ว"

ท่านพระอาจารย์เสาร์ พูดน้อยเหมือนพริกขี้หนู พูดน้อยแต่เผ็ดมากเหลือเกิน

วันหนึ่ง เมื่อท่านพระอาจารย์เสาร์ฉันเสร็จแล้ว* เดินลงจากศาลามานั่งผิงแดดใต้ต้นยางใหญ่ เป็นช่วงหน้าหนาวต้นๆ เหยี่ยวได้บินมาโฉบเอารังผึ้งขาดตกลงมา ผึ้งบินเข้ามากัดต่อยท่านพระอาจารย์เสาร์ อย่างเต็มที่ เมื่อพระเณรเห็นผึ้งรุมต่อยท่านก็แตกตื่นกรูเข้ามาช่วย นำท่านขึ้นบนกุฏิ แล้วพาองค์ท่านเข้าไปในมุ้งกลดนั่งล้อมองค์ท่านไว้ เจ้าผึ้งพวกนั้นก็บินว่อนหาช่องทางเข้ามาต่อยท่านอีกพักใหญ่ ต่อยเฉพาะองค์ท่าน องค์อื่นๆ ผึ้งก็ไม่ต่อย จากนั้นพระเณรก็เยียวยารักษาท่าน เอาน้ำขิง น้ำข่ามาประคบ (น้ำข่าน้ำขิงช่วยถอนพิษผึ้ง) ท่านพระอาจารย์เสาร์ บอกว่า "บุพกรรมข้อยตอนเป็นฆราวาส ได้ไปหาปลาตอนน้ำลง ที่บ้านข่าโคม และไปฟันปลาแล้วร้อยปลาเป็นพวงๆ บุพกรรมที่ทำลายชีวิตปลา ฆ่าปลา กรรมนี้จึงมาโดนกับข้อย" ท่านเคยบอกกับญาติโยม ก่อนหน้าจะถูกผึ้งต่อยว่า "ข้อยสิตายจากเพราะผึ้ง" ญาติโยมที่นำน้ำผึ้งมาถวายท่าน ก็เลยไม่นำน้ำผึ้งมาถวายท่านอีกเลย ตั้งแต่นั้นมา

ซึ่งต่อมาท่านก็โดนผึ้งต่อยจริงๆ นับแต่นั้นมา องค์ท่านก็มีอาการเจ็บไข้ไม่สบายเรื่อยมา ประกอบกับความชราของท่านจึงได้มีอาการเจ็บป่วยของธาตุขันธ์อยู่เสมอ

***หลวงปู่บุญเพ็ง คำพิพาก** เป็นหลานชายท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ได้อุปสมบทที่วัดป่าบ้านหนองอ้อ บ้านข่าโคม เจ้าจอมมารดาทับทิมเป็นผู้อุปถัมภ์ในการบวชครั้งนั้น ได้ติดตามท่านพระอาจารย์เสาร์ มาที่วัดดอนธาตุ และไปธุดงค์ที่นครจำปาศักดิ์ พร้อมทั้งพระอาจารย์เจี๊ยะ จุนฺโท จนท่านพระอาจารย์เสาร์มรณภาพ ที่วัดอำมาตยาราม พระอาจารย์บุญเพ็งอุปสมบทประมาณ ๑๐ กว่าพรรษา แต่ถือปฏิบัติตามหลักคำสอนของท่านพระอาจารย์เสาร์ตลอดมา ปัจจุบันได้ถึงแก่กรรมแล้ว ท่านได้เล่าเรื่องนี้ถวายให้พระอาจารย์สมบูรณ์ ขนฺติโก เจ้าอาวาสวัดดอนธาตุ และข้อมูลหนึ่งนำมาจากประวัติพระอาจารย์บัวพา ปญฺญาภาโส อุปัฏฐากท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร

เรียบเรียงรวบรวม โดย.... พระอาจารย์พล ยโสธโร

นครจำปาศักดิ์

ใน พ.ศ.๒๔๘๔ ท่านจำพรรษาสุดท้ายที่วัดดอนธาตุ ตำบลทรายมูล อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี หลวงปู่เสาร์ ได้ปรารภถึงพระอาจารย์ของท่านคือ พระครูทา โชติปาลเถร ซึ่งพื้นเพท่านอยู่เมือง-สีทันดร นครจำปาศักดิ์ (ท่านเป็นสัทธิวิหาริกของท่านเทวธมฺมี (ม้าว) และเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีทององค์ที่ ๒ แล้วมาเป็นพระอุปัชฌาย์ที่อุบลราชธานี หลังจากนั้นท่านได้กลับไปเผยแพร่พุทธศาสนาที่ถิ่นมาตุภูมิ ท่านไปอยู่วัดดอนฮี (วัดเกาะฮี) เขตเมืองโขง นครจำปาศักดิ์ แล้วท่านมรณภาพที่นั่น) ท่านพระอาจารย์เสาร์ปรารภถึงพระอาจารย์ของท่านอยากทำบุญเพื่ออุทิศกุศลให้ครูบาอาจารย์ หลังออกพรรษาแล้ว พ.ศ.๒๔๘๔ จึงนำคณะศิษย์เป็นจำนวนมากทั้งสายมหานิกาย และพระธรรมยุติเป็นพระภิกษุสามเณรจำนวน ๑๑ รูป ซึ่งเป็นพระกัมมัฏฐาน ลงไปนครจำปาศักดิ์ มีพระอาจารย์ทองรัตน์ กนฺตสีโล พระอาจารย์ดี ฉนฺโน

พระอาจารย์บัวพา ปญฺญาภาโส พระอาจารย์ทอง อโสโก พระอาจารย์กงแก้ว ขนฺติโก ฯลฯ และมีคณะศิษย์ที่เป็นฆราวาสติดตามไปอีก ๕ คน คือ

๑. พระเทพสังวรญาณ (พระอาจารย์พวง สุขินฺทริโร) ซึ่งขณะนั้นเป็นฆราวาส อายุ ๑๔ ปี

๒. พระครูโอภาสธรรมภาน (อำนวย)

๓. นายบุญมี ไชยงาม ๔.นายเจริญ (ถึงแก่กรรม)

๕. นายกร พระอาจารย์กิซึ่งอยู่วัดป่าสาลวัน ได้เดินทางมาต้อนรับคณะท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ที่วัดอำมาตยาราม นครจำปาศักดิ์ ในคราวนั้น พระอาจารย์บุญมากไม่อยู่ ท่านพระอาจารย์เสาร์ นำศิษย์เยี่ยมชมปราสาทหินวัดภู ในวันเพ็ญ เดือน ๓

จากนั้นท่านพระอาจารย์เสาร์ นำคณะลูกศิษย์ล่องเรือไปตามลำน้ำโขงไปสี[illegible]อน ส่วนพระอาจารย์ทองรัตน์ พระอาจารย์กิ พร้อมพระสงฆ์จำนวนหนึ่งพักแรมอยู่ที่บ้านสาหัว เพื่อรอพระอาจารย์ บุญมากมาสมทบแล้วเดินธุดงค์ตามริมน้ำโขงรวมแล้วมีพระภิกษุ สิบกว่ารูปที่ร่วมเดินทางเพื่อไปพบท่านพระอาจารย์เสาร์

หลังจากท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร พร้อมคณะศิษย์ไปทำบุญที่วัดดอนฮี แล้วท่านเดินทางไปเยี่ยมชมน้ำตกหลี่ผี แล้วมาพักอยู่ภูหม้อออม ใกล้ที่ทำการนครจำปาศักดิ์ ประมาณ ๒ กิโลเมตร

ในคราวนั้นรัฐบาลไทยได้ตั้งที่ทำการนครจำปาศักดิ์ ที่บ้านทัพเปือยปากเซลำเพา เมืองสีทันดร พระอาจารย์ทองรัตน์ พร้อมด้วยพระอาจารย์บุญมาก พระอาจารย์กิ ฯลฯ ได้เดินทางถึงภูหม้อออมทีหลัง คณะท่านพระอาจารย์เสาร์ พระอาจารย์ดีได้รีบมากระซิบแจ้งข่าวอาการอาพาธท่านพระอาจารย์เสาร์ ให้พระอาจารย์ทองรัตน์ ทราบว่าอาการท่าน

พระอาจารย์เสาร์ขณะนี้น่าเป็นห่วง อ่อนเพลียมาก ถ้าเดินทางต่อไปกลัวจะเป็นไปกลางทาง จึงขอนิมนต์ท่านกลับ ซึ่งท่านก็ไม่เห็นด้วย และท่านพูดว่า "ท่านกินข้าวก่องเดียว ฉันบ่ท่านดี ข้อยอยากให้ ฮอดเมืองเขมรพุ้น" ท่านพระอาจารย์เสาร์ไม่ได้พูดถึงเรื่อง ที่จะเดินทางกลับอย่างไรแต่พระอาจารย์ดี เกรงว่าถ้าท่านพระอาจารย์เสาร์อาพาธหนัก และเป็นอะไรที่นี้ เกรงว่าศิษย์ที่ไม่ได้ไปด้วยจะตำหนิพระอาจารย์ดี จึงอยากให้พระอาจารย์ทองรัตน์ และพระอาจารย์บุญมาก ช่วยนิมนต์ท่านพระอาจารย์เสาร์กลับ

คณะศิษยานุศิษย์ปรึกษาหารือกันว่าจะพูดอย่างไรดีท่านจึงจะเห็นด้วย ถ้าไม่ขึ้นถึงอุบลราชธานี ก็เลื่อนขึ้นไปดอนไชหรือไปวัดป่าสาลวัน ซึ่งเป็นวัดพระอาจารย์บุญมากและพระอาจารย์กิสร้าง และเป็นบ้านเกิดท่านพระอาจารย์เสาร์ พระอาจารย์ทองรัตน์ ได้พนมมือกราบเรียนท่านว่า "ขอโอกาสขะน้อยครูบาจารย์อยู่ที่นี่มันกันดาร กันดารจังได๋ก็คือว่าข้าราชการก็เป็นคนใหม่ มาตั้งเมืองใหม่ ถ้าสิอาศัยข้าราชการกะบ่มี ผู้คุ้นเคย ถ้าอาศัยคนพื้นเมืองก็เป็นคนเขมร บางคนเว้าลาวก็บ่ได้ ผู้เว้าลาวได๋ก็อาศัยเขาบ่ได้เพราะเขามีความทุกข์ยาก ถ้าแม่นว่าป่วยหนัก พักฮ้ายที่นี่รถก็มาบ่ถึง เรือมาก็คาแก่ง เหตุนี้จึงอยากนิมนต์ครูบาจารย์ กลับขึ้นเมืองอุบลฯ หรือเลื่อนขึ้นไปดอนไช หรือไปบ้านท่ากิ บ้านหนองผำดอนไชนี้ก็มีป่าที่สวยงามเหมาะสิเฮ็ดวัดป่า เพราะมีบ้านหลายหมู่บ้าน ส่วนวัดป่าสาลวันภูมะโรง ของพระอาจารย์บุญมาก บ้านท่านกินั้น ก็เป็นวัดป่าที่ร่มรื่นเหมาะสมกับคนเฒ่าคนแก่จะอยู่อย่างสะดวกสบาย หรือไปฮอดวัดอำมาตย์ก็ได้"

เมื่อท่านพระอาจารย์เสาร์ได้ฟังคำอ้อนวอนของลูกศิษย์ดังนั้น ซึ่งตอนแรกพระอาจารย์ดีเคยกราบนิมนต์ท่านแล้วแต่ท่านไม่กลับ

ท่านพิจารณาสักครู่จึงพูดขึ้นว่า "เออ คันชั้นไปก็ไปตินี่มันก็ถึงเดือนสาม แล้วให้ท่านบุญมาก ท่านกิขึ้นไปสา ไปจัดเฮือมารับข้อย แล้วข้อยสิขึ้นไป แต่ให้สัญญากันให้มาฮอดทันเดือนสามเพ็ง สั่งบอกท่านทองและพระที่รออยู่บ้านคันแยงบ่ให้รอถ้าทำมาฆบูชาที่ปราสาทหินวัดภู เพราะกลับเมือ บ่ทัน " เพราะท่านพระอาจารย์เสาร์เคยปรารภไว้ว่าจะไปทำมาฆบูชาที่ปราสาทหินวัดภู นครจำปาศักดิ์ ระหว่างทางจะแวะชมวัดป่าสาลวัน บ้านหนองผำ

พระอาจารย์บุญมากกับพระอาจารย์กีรีบเดินทาง เพื่อไปจัดหาเรือ พระอาจารย์กิแวะดูสถานที่ดอนไช เพื่อเรียนคณะสงฆ์ให้ทราบว่าจะนำท่านพระอาจารย์เสาร์มาพักที่นี้สักระยะหนึ่ง ส่วนพระอาจารย์บุญมาก ขึ้นมาวัดป่าสาลวัน เพื่อจัดหาเรือ การจัดหาเรือก็ล่าช้ามาก เนื่องจากทำเรือพ่วงและหาคนแจวเรืออีก ๔ คน จนถึงเดือน ๓ เพ็ญ แล้วก็ยังไม่ได้ล่องเรือไปรับท่านพระอาจารย์เสาร์ เดือน ๓ เพ็ญ ท่านพระอาจารย์เสาร์เริ่มป่วยหนัก ถ่ายท้องอย่างแรง แรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ คณะลูกศิษย์พร้อมด้วยข้าราชการ ตำรวจ ญาติโยม ช่วยกันนำท่านลงเรือ ถ่อเรือขึ้นมาถึงบ้านนาดี เซลำเพา พักแรมที่นี้ รุ่งเช้าถ่อเรือต่อถึงเมืองมูลปาโมกข์ เมื่อค่ำพักแรมที่นี้ รุ่งเช้าถ่อเรือต่อ ผ่านดอนนางลอยทางด้านทิศตะวันออก แรม ๓ ค่ำ เดือน ๓ เป็นวันเดียวกับพระอาจารย์บุญมาก ล่องเรือจะลงไปรับพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร และแวะรับพระอาจารย์กีที่ดอนไชก่อน แล้วล่องเรือผ่านดอนนางลอย ด้านทิศตะวันตก การผ่านเกาะคนละทิศเป็นสาเหตุที่เรือสองลำไม่เจอกัน

ธุดงค์ขากลับมา ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ท่านล้มป่วยอีกครั้ง แต่ครั้งนี้อาการหนักมากจนองค์ท่านบอกให้รีบพากลับ ท่านอาพาธหนักมากจนไม่พูดไม่จา อาการเห็นท่าจะไม่ไหว จึงติดต่อขอเรือประทุน

นำส่งองค์ท่านกลับนครจำปาศักดิ์ การเดินเรือมานั้นต้องเอาเรือเล็กผูกพ่วงมากับเรือใหญ่ ให้องค์ท่านนอนมาในเรือเล็ก เพราะเรือใหญ่สั่นสะท้านมาก ให้พระเณรนั่งเรือใหญ่มา มีพระอุปัฏฐากองค์สององค์นั่งมาในเรือเล็กกับองค์ท่าน เมื่อถึงเวลาฉันพระอาจารย์บัวพาเอาช้อนตักข้าวต้มมาจ่อปากองค์ท่านพระอาจารย์เสาร์ กราบวิงวอนให้ท่านฉัน จนท่านทนต่อการอ้อนวอนไม่ไหว ท่านจึงอ้าปากแล้วงับเอาช้อนทั้งข้าวต้มไว้ ไม่ยอมปล่อยอยู่สักพักหนึ่ง ท่านจึงคลายออกมาทั้งช้อนทั้งข้าวต้ม พระอาจารย์บัวพาจึงแน่ใจว่าท่านไม่รับอะไรอีกแล้ว จึงเก็บข้าวต้ม และช้อนแล้วนั่งเฝ้าดูแลท่านอยู่ ไม่อ้อนวอนองค์ท่านอีก ตามสังเกตุที่มาตามเรือนั้นท่านเดี๋ยวลุกนั่งพอนั่งไปหน่อยก็นอนลง พอนอนลงอยู่สักพักก็ลุกขึ้นนั่งอีก ทำอยู่อย่างนี้ตลอดทาง พอถึงนครจำปาศักดิ์เรือเข้าจอดฝั่ง ท่าจอดเรืออยู่เหนือท่าวัดอำมาตยาราม จึงล่องเรือเล็กมาขึ้นท่าวัด ในช่วงล่องเรือเล็กลงมาท่าวัดอำมาตยารามนี้ พระเณรที่ติดตามจะต้องเดินไปตามทาง ไปช่วยรับองค์หลวงปู่ขึ้นจากเรือจะมีแต่พระอุปัฏฐากติดมากับเรือเล็ก

เมื่อเรือมาถึง พระอาจารย์กงแก้วได้ลงเรือไปประคองหลังพระอาจารย์บัวพาประคองด้านหน้า ยกท่านขึ้นนั่งบนแคร่ไม้ไผ่ ในขณะนั้นมีพระที่อยู่ด้วยกันคือ พระอาจารย์กงแก้ว พระอาจารย์บัวพา พระอาจารย์คำพระอาจารย์เจี๊ยะ พระเพ็ง ได้ช่วยกันประคองท่านขึ้นจากฝั่ง และนำท่านขึ้นไปในโบสถ์ เมื่อวางองค์ท่านลง ท่านนั่งหลับตาคอตก ในท่าเดิมอ่อนเพลียมาก พระอาจารย์บัวพาจึงได้พนมมือกราบเรียนท่านพระอาจารย์เสาร์ ด้วยเสียงอันอ่อนนุ่ม เพราะเห็นสภาพท่านพระอาจารย์เสาร์ท่านได้ประคองจิตท่านมาตลอดเกรงว่าจิตท่านจะพลิกว่า "ขอโอกาสขะน้อยขณะนี้อยู่ในโบสถ์แล้ว ท่านก็ลุกนั่งเอง เลยหันหน้าไปทางพระพุทธรูป

แล้วน้อมหัวลง ๓ ครั้ง เพราะกราบไม่ได้ แล้วท่านก็หันหน้าเอียงออกทางขวามือ ไม่ให้ตรงหน้าพระพุทธรูป นั่งราบเรียบ ไม่ได้นั่งสมาธิ เอามือทั้งสองประคองตัวไม่ให้เอียงซ้ายเอียงขวาอยู่นาน จนพระที่นั่งเฝ้ามีพระอาจารย์ดี ฉนฺโน พระอาจารย์บัวพา และหมู่คณะหลายๆองค์ ชวนกันเอาองค์ท่านนอนลง เพราะกลัวองค์ท่านเหนื่อย พระทั้ง ๓ องค์ โอบกอดจะเอาท่านนอนลง ตัวท่านแข็งเกร็งไม่ยอมลง จึงพากันคิดได้ว่าหรือท่านจะเอาทางนั่งกระมัง จึงพากันถอยออกนั่งเฝ้าดูอยู่ล้อมรอบ มีท่านอาจารย์ดี ฉนฺโน เป็นผู้ผิวน้ำไปตามตัวองค์ท่าน การเป่าผิวน้ำ เพื่อให้เย็นนี้ พระอาจารย์บัว ท่านเล่าว่า ท่านอาจารย์ดี เป่าได้ดีจริงๆ จนเหมือนปุยหมอกของน้ำค้างเมื่อฤดูหนาว เป็นปุยเล็กๆจนเป็นควัน พระอาจารย์ดีเป่าเก่งจริงๆ พอสักครู่หนึ่งไหล่ของท่านกระตุก ๓ ครั้ง แล้วเงียบสงบไป ต่างองค์ก็ต่างสังเกตอยู่อย่างใกล้ชิด และใจจดใจจ่อไม่มีแม้แต่เสียงจามและเสียงไอ พระอาจารย์บัวพาเอานิ้วมือไปจ่อที่ใกล้จมูกดู ก็ไม่ปรากฏลมเข้าลมออก จึงบอกหมู่คณะว่าไม่ปรากฏมีลมเข้า ลมออกเลย องค์นี้ก็เอามือมาจ่อดู องค์นั้นก็เอามือมาจ่อดู จึงได้แน่ใจว่าท่านได้ถึงแก่มรณภาพแล้ว ท่านมรณภาพในอริยาบถท่านั่ง มือสองข้างเท้ากับพื้นอุโบสถ พระอาจารย์กิ กล่าวว่าการมรณภาพ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ประกอบด้วยสติอันไพบูลย์ และอยู่ในอิริยาบทที่แปลกกว่าครูบาอาจารย์รูปอื่นๆ ท่านมรณภาพตรงกับวันอังคาร แรม ๓ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะเมีย ๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ จึงพากันเอาองค์ท่านนอนลง แล้วหามเอาองค์ท่านออกไปทางหลังโบสถ์ อาบน้ำศพผลัดเปลี่ยนผ้าให้องค์ท่านเรียบร้อยแล้ว ก็เอาองค์ท่านมาไว้ในโบสถ์ตามเดิม

ข่าวการมรณภาพ
ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร

ข่าวการมรณภาพของท่านพระอาจารย์เสาร์ ได้แพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว พระอาจารย์บัวพาน้อมระลึกย้อนกลับไปตอนเอาท่านมาในเรือ การที่ท่านเดี๋ยวลุกนั่งเดี๋ยวนอนลงมาตลอดทางนั้น เป็นเพราะองค์ท่านคงตั้งใจเตรียมมรณภาพท่านั่ง ท่านดูอาการว่าใจจะขาด ท่านก็ลุกขึ้นนั่งแต่พอใจยังไม่ทันขาดง่าย องค์ท่านจึงนอนลงอีก เราจึงหายสงสัยในเรื่องนี้

เมื่อท่านพระอาจารย์เสาร์ละสังขารลง คณะสงฆ์จะนำสรีระองค์ท่านกลับอุบลฯ เลย แต่ญาติโยมทางจำปาศักดิ์ไม่ยอม เพราะมีความประสงค์จะทำบุญกับครูบาจารย์ด้วย จึงตกลงกันว่าให้พบกันครึ่งทาง คือให้โยมทางนครจำปาศักดิ์ได้ทำบุญ ๓ คืน แล้วขอเคลื่อนสรีระท่านกลับอุบลฯ อุปัชฌาย์เม้า เจ้าอาวาสวัดอำมาตยาราม ได้ทำหีบไม้ตะเคียนถวายองค์ท่านกลับอุบลฯ

พระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคมโม เป็นหัวหน้าคณะศิษยานุศิษย์จากเมืองไทยเดินทางไปรับสรีระ ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ที่วัดอำมาตยาราม และพระอาจารย์ทองน้อยที่อยู่เมืองอุบลฯ กลัวจะไม่มีหีบศพจึงนำไปด้วย เมื่อถึงเมืองโพนทอง ยางล้อรถเกิดระเบิดเดินทางต่อไปไม่ได้ พระอาจารย์สิงห์จึงปรารภขึ้นว่า "การที่พวกเราจะมารับสรีระท่านพระอาจารย์กลับประเทศไทยนั้นอาจขัดความประสงค์ ท่านพระอาจารย์เสาร์ และเทวดาทุกหมู่เหล่า ปรากฏว่ารถสามารถเคลื่อนออกไปได้ เมื่อคณะศิษยานุศิษย์นำสรีระท่านมาถึงวัดบูรพาเมืองอุบลฯ ได้ทำบุญและเตรียมงานต่างๆ

ระหว่างวันที่ ๑๐-๑๖ เมษายน ๒๔๘๖ จึงได้ทำการถวายเพลิงสรีระองค์ท่าน โดยมีท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร เป็นประธานงาน มีพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม เป็นผู้ดำเนินงาน ในงานมีคณะสงฆ์และฆราวาสมาร่วมเป็นจำนวนมาก จนวัดบูรพาที่เคยกว้างขวางกลับเนืองแน่นไปด้วยคนหาทางเดินแทบไม่ได้

ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ตลอดชีวิตในสมณเพศท่านได้ถือความเพียรเป็นที่ตั้ง เป็นแบบอย่างการปฏิบัติให้แก่ศิษยานุศิษย์ได้ถือปฏิบัติกันมาโดยตลอด นับเป็นปฐมปรมาจารย์สายพระวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างแท้จริง

ประวัติวัดเลียบ

1. การตั้งวัดเลียบ พ.ศ.๒๓๙๑ จ.ศ.๑๒๑๐ ร.ศ.๖๗ ปีวอก สัมฤทธิ์ศก (ไม่ปรากฏเอกสารการขอตั้ง)
2. ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ตรงกับ พ.ศ.๒๔๓๙ จ.ศ.๑๒๕๘ ร.ศ.๑๑๕ ปีวอก อัฏฐศก (โบสถ์ไม้หลังเดิมปรากฏหลักฐานการขอพระราชทานวิสุงคามสีมา) บันทึกท้ายเล่ม สมัยหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีลเถร
3. โฉนดตราจอง ที่ ๑๓๐๙ เลขที่ดิน ๔ เล่ม ๑๔ หน้า ๙ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลฯ

สันนิษฐานชื่อวัด

ตามคำบอกเล่าสันนิษฐานของพระโพธิญาณมุนี (สุธีร์) ซึ่งบอกกับผู้บันทึกว่า น่าเป็นวัดซึ่งสร้างขึ้นเลียบคันคูเมือง เพราะลักษณะของแนวริมแม่น้ำมูลซึ่งเป็นชั้นสูงแล้วจึงลาดต่ำลงมา ทางทิศเหนือเป็นแอ่งอยู่ระหว่างแนวถนนศรีณรงค์ ซึ่งในบริเวณซึ่งเรียกขานกันมาว่าหลุบยางใหญ่ มีหนองน้ำอยู่เรียกว่า หนองนกทา (ในสมัยก่อนมีน้ำมีอยู่ภายหลังจึงแห้งหายไป บริเวณดังกล่าวอยู่ใกล้ยางใหญ่ ทุกวันนี้ในเขตของบ้านทรัพยานนท์) จากการที่มีถนนเขื่อนธานีเป็นชื่อปรากฏอย

ประวัติวัดเลียบ

วัดเลียบ ปัจจุบันมีเนื้อที่ ๙ ไร่ ๑ งาน ๓๗ ตารางวา ประวัติและความเป็นมาจากหลักฐาน และบันทึกของพระเดชพระคุณพระโพธิญาณมุนี (สุธีร์ ภทฺทิโย) ปรากฏว่า ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.๒๓๙๑ ตรงกับจ.ศ.๑๒๑๐ ร.ศ.๖๗ ปีวอก สัมฤทธิ์ศก ตรงกับปลายรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ปีที่ ๒๕ เดิมเป็น สำนักสงฆ์สายวิปัสสนา สำนักสงฆ์แห่งนี้มีอายุอยู่ได้ ๔๔ ปี มีเจ้าอาวาสปกครอง ๑๐ รูป จนมาถึงยุคของ พระอาจารย์ทิพย์เสนา ทิพพเสโน (แท่นทิพย์) ท่านได้มรณภาพลง เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๓ วัดเลียบจึงร้างไป

ต่อมาหลวงปู่เสาร์ ได้มาบุกเบิกเสริมสร้างขึ้นเป็นวัดธรรมยุต เมื่อ จ.ศ.๑๒๕๔ พ.ศ.๒๔๓๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ปีที่ ๒๕ ปีมะเส็ง เบ็ญจศก เดือนห้า ขึ้นหนึ่งค่ำ วันอังคาร ภายในมีพระครูวิเวกพุทธกิจ (เสาร์) เป็นเจ้าอาวาส พร้อมด้วยภิกษุสามเณร ภายนอกมีพระอุบลการประชานิจ (บุญชู พรหมวงศานนท์) พระสุรพลชยากร (อุ่น) ท้าวกรมช้างทองจัน และสังการีจารปัจฌา สังการีจารเกษ และทายกทายิกาได้พร้อมกันมีศรัทธาได้ขยายวัดออก

ด้านบูรพากว้างได้ ๑๑ วา ทั้งยาว ๖๔ วา ๖ ศอก

ด้านอุดรกว้าง ๑๘ วา ๒ ศอก ยาว ๕๓ วา

ได้สร้างรั้วรอบวัด มีเสนาสนะและถาวรวัตถุดังนี้

พระประธานปูนปั้น		๑	องค์
พัทธสีมา	จำนวน	๑	รูป
หอแจก	จำนวน	๑	หลัง

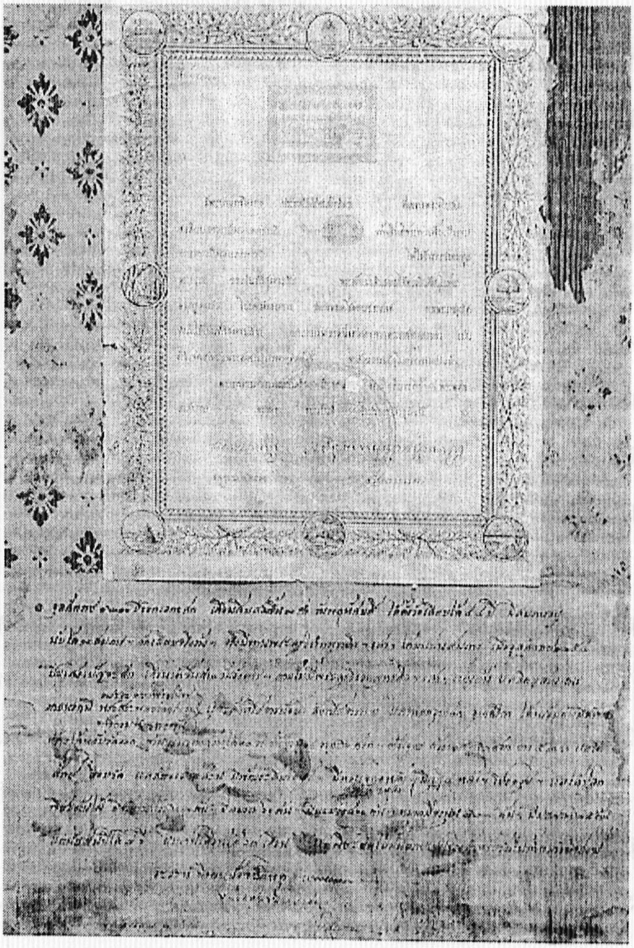
หอฉัน	จำนวน	๑	หลัง
กุฏิ	จำนวน	๔	หลัง
โปงหล่อด้วยทองสัมฤทธิ	จำนวน	๑	ลูก
ตู้พระไตรปิฎกลายรดน้ำ		๑	หลัง
ธรรมาสน์		๒	หลัง

และได้ปลูกต้นไม้

ต้นมะพร้าว	จำนวน	๒๑๐	ต้น
ต้นหมาก	จำนวน	๖๐	ต้น
ต้นมะม่วง	จำนวน	๔๐๐	ต้น
ต้นขนุน	จำนวน	๓๒๘	ต้น
ต้นมะปราง	จำนวน	๒๕	ต้น

ต่อมาหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล ขอพระราชทานขอเป็นวิสุงคามสีมา โดยท้าวสิทธิสารและเพี้ยเมืองจัน ได้กราบบังคมทูลพระกรุณาเป็นวิสุงคามสีมา ตามพระบรมราชโองการ ที่ ๘๗/๓๐๓ ตั้งแต่ วันที่ ๒๖ มีนาคม ร.ศ.๑๑๕ พุทธศักราช ๒๔๓๙ ตรงกับปีที่ ๒๙ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕
ขนาดกว้าง ๕ วา ยาว ๗ วา

วิสุงคามสีมาครั้งแรก

บันทึกลายลักษณ์อักษรสมัย
หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล

อุโบสถ

สำหรับอุโบสถ (สิมไม้) หลังเดิมของวัดเลียบ เดิมเป็นอุโบสถขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร ก่อสร้างด้วยไม้ หลังคามุงสังกะสี มีเฉลียงโดยรอบก่อสร้างในสมัยหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล อุโบสถหลังนี้มีอายุได้ ๗๔ ปี จึงได้รื้อถอน พระประธานในอุโบสถ (สิมไม้) เป็นพระไม้ปางสมาธิ ฐานกว้าง ๓๒ ยาว ๕๒ สูง ๒๖.๗ เซนติเมตร องค์พระหน้าตักกว้าง ๔๘.๕ เซนติเมตร สูง ๘๘.๕ เซนติเมตร รัตนโกสินทร์อิทธิพลประเทศลาว ปัจจุบันยังปรากฏอยู่

ในปี พ.ศ. ๒๔๐๖ ได้ชำรุดทรุดโทรมมากไม่สามารถซ่อมแซมได้ พระเดชพระคุณพระโพธิญาณมุนี (สุธีร์ ภทฺทิโย) จึงได้รื้อถอนลง และเริ่มลงมือก่อสร้างในวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๖ ด้วยทุนทรัพย์ก่อสร้างครั้งแรกประมาณ ๘๐,๐๐๐ บาทเศษ การก่อสร้างได้ดำเนินการเรื่อยมาเท่าที่ทุนทรัพย์จะอำนวยให้ โดยในปี พ.ศ.๒๕๐๗ พลโทอัมพร จินตกานนท์ ได้นำกฐินมาทอดถวายได้ปัจจัยมาดำเนินการก่อสร้างประมาณหนึ่งแสนบาท และจากทุนทรัพย์ของผู้มีจิตศรัทธาบริจาค ร่วมการก่อสร้างอุโบสถ จึงแล้วเสร็จสมบูรณ์ ทำการประกอบพิธีผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิต เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๒ สิ้นงบประมาณ ๑๒ ล้านบาทเศษ ประดิษฐานพระประธาน นามว่า **"พระพุทธจุลจอมเมือง"**

ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ครั้งที่ ๒

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่อง พระราชทานวิสุงคามสีมา

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้วัดที่มีชื่อในบัญชีท้ายประกาศนี้ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามเขตที่กำหนดไว้ในบัญชีนั้น และให้นายอำเภอท้องที่ปักหมายเขตให้ถูกต้องตามที่กำหนดไว้

ประกาศ ณ วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๒

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
ส. โหตระกิตย์
รองนายกรัฐมนตรี

บัญชีรายชื่อวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
งวดที่ ๕
ประจำปี ๒๕๒๒

ที่	วัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	กำหนดเขต กว้าง.ยาว / เมตร	
๔๘	เลียบ	ในเมือง	เมืองฯ	อุบลราชธานี	๔๐	๘๐

สำเนาถูกต้อง
[illegible]

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๖ ตอนที่ ๑๙๖
วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๒
กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๒๒

เดิมพระพุทธรูปองค์นี้ประดิษฐานอยู่ศาลาการเปรียญหลังเดิม (หอแจก) ภายหลังศาลาได้ทรุดโทรมจึงได้รื้อถอน ต่อเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๖ พระโพธิญาณมุนี(สุธีร์ ภทฺทิโย) เจ้าอาวาสในขณะนั้น ได้ลงมือก่อสร้างอุโบสถเมื่อก่อสร้างขึ้นโครงหลังคาแล้ว จึงอัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนฐานชุกชี ในอุโบสถหลังใหม่ดังที่เห็นในปัจจุบัน

วัดเลียบ ได้มีพระภิกษุสามเณรจำพรรษาสืบต่อมา โดยลำดับเจ้าอาวาส ครองวัดตลอดมา ดังนี้

๑. พระครูวิเวกพุทธกิจ (หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล)

พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๔๕

๒. พระมหาเสนา มหาเสโน

พ.ศ.๒๔๔๕-๒๔๕๒

๓. พระอาจารย์วิชิตอักษร คมฺภีโร (ขัมภรัตน์)

พ.ศ.๒๔๕๒- ๒๕๘๒

๔. พระอาจารย์สนธิ์ สุวโจ

พ.ศ. ๒๔๘๒- ๒๔๙๘

๕. พระโพธิญาณมุนี สุธีร์ ภทฺทิโย (ดวงมาลา)

พ.ศ.๒๔๙๘-๒๕๓๑

๖. พระครูธรรมธรมาโนช โชติโก (ทรัพยานนท์)

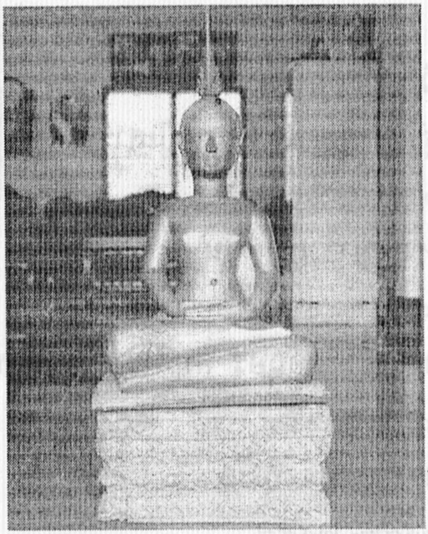
พ.ศ.๒๕๓๓-๒๕๓๗

๗. พระอธิการไพโรจน์ อิทฺธุปาโท (สุรพัฒน์)

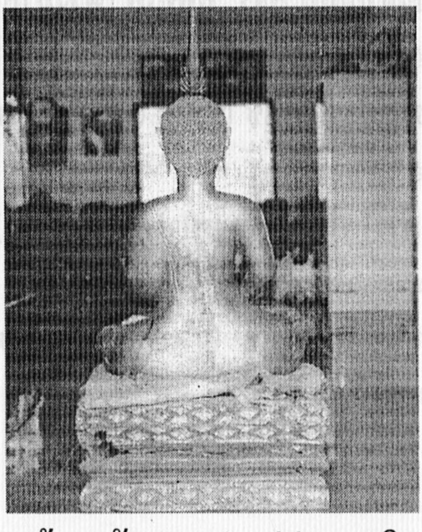
พ.ศ.๒๕๓๙-๒๕๔๑

๘. พระครูอุบลคณาภรณ์ (วีระชัย อริญฺชโย บุตราช)

พ.ศ.๒๕๔๒-ปัจจุบัน

ด้านหน้าพระพุทธรูปปางสมาธิ

ด้านหลังพระพุทธรูปปางสมาธิ

พระประธานในอุโบสถหลังเก่า (สิมไม้) ***หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล*** เป็นผู้แกะสลัก

ชื่อผู้ครอบครอง วัดเลียบ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี
สถานที่เก็บรักษา กุฏิเจ้าอาวาส
ชื่อวัตถุ พระพุทธรูปปางสมาธิ
ขนาด ฐาน ก.๓๒ ย.๕๒ ส.๒๖.๗ องค์พระ ตก.๔๘.๕ ส.๘๘.๕
แบบศิลปะ รัตนโกสินทร์อิทธิพลศิลปะลาว
วัสดุ ไม้ลงรักปิดทอง
ลักษณะ องค์พระประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานบัวลูกแก้วอกไก่ ซึ่งสามารถถอดแยกจากองค์พระได้ องค์พระมีพระพักตร์ค่อนข้างกลม มีเส้นไรพระศก เม็ดพระศกเล็กคล้ายหนามขนุน ไม่มีพระเกตุมาลา พระรัศมีเป็นเหลี่ยมสูงส่วนปลายคอดเข้าเล็กน้อยแล้ว ผ่ายออกปลายสุดเป็นเบ้ารับอัญมนีที่จะนำมาประดับ โคนพระรัศมีทำเป็นกลีบรองรับ ลักษณะคล้ายปลีกล้วย พระขนงโก่งและนูนเป็นสันชัดเจน ลือพระเนตรพระนาสิกเป็นรูปสามเหลี่ยมมุมมนค่อนข้างโด่ง พระโอษฐ์แย้มเล็กน้อย เห็นแนวเส้นแบ่งกลางตั้งแต่พระนาสิกถึงพระหนุ พระนลาฏกว้าง พระกรรณยาว ติ่งพระกรรณเรียวแหลม พระวรกายค่อนข้างอวบ นิ้วพระหัตถ์ยาวเรียว ครองจีวรห่อเฉียงเปิดประอังสาขวา ปลายสังฆาฏิตัดตรงยาวเลยยอดพระนาภี ลูกแก้วประดับที่ยอดพระนาภีเป็นของที่นำมาประดับใหม่ ส่วนฐานแกะสลักลายประจำยาม โดยรอบคั่นด้วยแถวลายลูกประคำ ลงรักทาชาดปิดทองประดับกระจก แต่ได้มีการซ่อมทาสีใหม่เช่นเดียวกับองค์พระ

สภาพ ค่อนข้างสมบูรณ์ที่พระชานุทั้งสองข้าง และพระโสภีด้านซ้ายมีรอยแตกร้าว อัญมีที่ยอดรัศมีและพระนาภีหลุดหายไป ทางวัดได้หาลูกแก้วมาใส่ประดับที่ยอดพระนาภีแทน

ประวัติ หลวงปู่เสาร์ กันตสีโล เป็นผู้แกะสลักประมาณ พ.ศ.๒๔๓๖ -๒๔๓๗ จากนั้นจึงนำไปประดิษฐานไว้ที่อุโบสถหลังเก่า ภายหลังจึงย้ายมาเก็บไว้ที่กุฏิเจ้าอาวาส

เหตุผลที่ขึ้นทะเบียน

คุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี

๑. เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงหลวงปู่เสาร์ กันตสีโล ซึ่งเป็นพระเถระทางวิปัสสนากรรมฐานที่ชาวอุบลราชธานีให้ความเคารพนับถือ

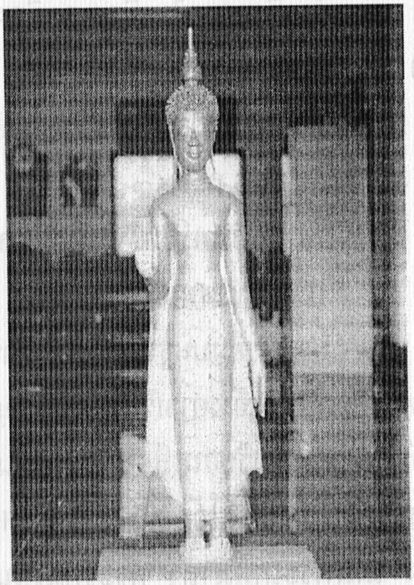
๒. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคติความเชื่อในการสร้างพระไม้

๓. แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างการนับถือพุทธศาสนากับความเชื่อท้องถิ่น

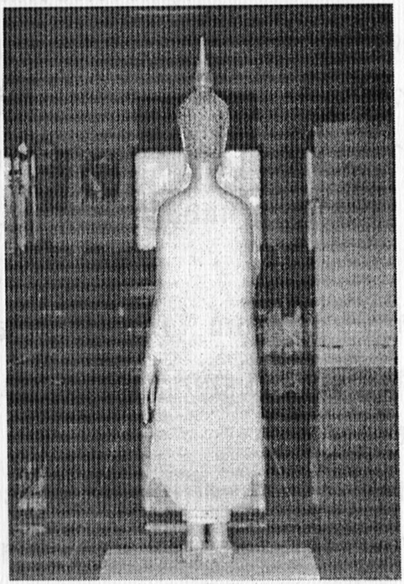
๔.เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และอัตชีวประวัติของหลวงปู่เสาร์

คุณค่าทางศิลปะ

การสร้างพระพุทธรูปไม้เป็นศิลปะที่เกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา เป็นประเพณีทางสังคมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา รูปแบบทางศิลปะที่ปรากฏมีความเรียบง่าย แสดงออกทางอารมณ์อย่างตรงไปตรงมา อีกทั้งผลงานแต่ละชิ้น ก็มีความแตกต่างกันไปตามแต่ฝีมือช่าง ดังนั้นจึงถือได้ว่าศิลปะบริสุทธิ์ เนื่องจากเป็นงานที่เกิดจากความศรัทธาในศาสนาอาจถือเป็นศิลปะแบบไร้มารยา หรือ Naive art ได้ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากศิลปะลาว และไทยภาคกลางที่มีต่อช่างผู้แกะอีกด้วย

ด้านหน้าพระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย

ด้านหลังพระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย

ชื่อผู้ครอบครอง วัดเลียบ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

สถานที่เก็บรักษา กุฎิเจ้าอาวาส

ชื่อวัตถุ พระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย

ขนาด สฐ.๑๒๐ ก.๒๖.๓

แบบศิลปะ รัตนโกสินทร์อิทธิพลศิลปะลาว

วัสดุ ไม้ลงรักปิดทอง

ลักษณะ ประทับยืนบนฐานไม่ทราบลักษณะ เนื่องจากหลักหายไปส่วนหนึ่ง พระพักตร์ค่อนข้างยาวเรียว พระนลาฏแคบ พระขนงโก่งเป็นเส้นหนาต่อกัน พระเนตรเรียวเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่งคล้ายจมูกคนจริงๆ พระโอษฐ์แย้ม มีร่องพระโอษฐ์มีเส้นไรพระศก เม็ดพระเรียวยาวคล้ายหอยจุ๊บแจง ไม่มีพระเกตุมาลา พระรัศมีเป็น เปลวมีแกนรัศมี พระวรกายเพรียวบาง นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเรียวเสมอกัน ที่ฝ่าพระหัตถ์มีลายดอกไม้ ยอดพระนาภีเป็นปุ่มนูน ใต้ยอดพระนาภี เจาะช่องประดับอัญมณี ครองจีวรห่มคลุมเห็นขอบสบง ซึ่งทำเป็นลายแถววงกลม ชายพับสบงแกะลายดอกไม้กลม ๕ ดอก ขอบชายพับ ๒ ข้าง แกะสลักแถวลายคล้ายใบไม้ ปลายพระบาทและฐานส่วนหนึ่ง ถูกปลวกกินชำรุดหักหายไป

สภาพ ค่อนข้างสมบูรณ์ เม็ดพระศกหลุดร่วงเป็นบางส่วน ปลายพระบาทและฐานส่วนหนึ่งหักชำรุดอัญมณีที่ปลายรัศมี และช่องพระนาภี หลุดหายไป

ประวัติ หลวงปู่เสาร์ กันตสีโล เป็นผู้แกะสลักประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๖-๒๔๓๗ จากนั้นจึงนำไปประดิษฐานไว้ที่อุโบสถหลังเก่า ภายหลังจึงย้ายมาเก็บไว้ที่กุฏิเจ้าอาวาส

เหตุผลที่ขึ้นทะเบียน

คุณค่าทางประวัติศาสตร์โบราณคดี

๑. เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงหลวงปู่เสาร์ กันตสีโล ซึ่งเป็นพระเถรทางวิปัสสนากรรมฐานที่ชาวอุบลราชธานีให้ความเคารพนับถือ

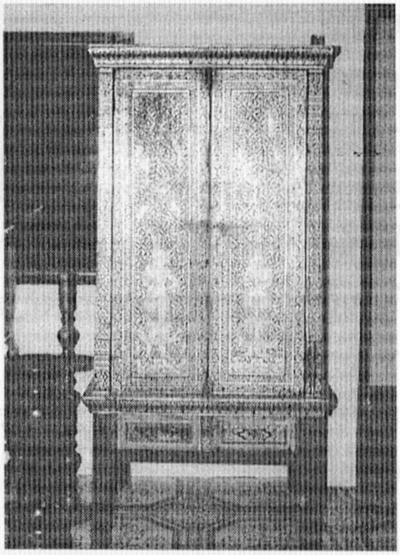
๒. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคติความเชื่อในการสร้างพระไม้

๓. แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างการนับถือพุทธศาสนากับความเชื่อท้องถิ่น

๔. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และอัตชีวประวัติของหลวงปู่เสาร์

คุณค่าทางศิลปะ

การสร้างพระพุทธรูปไม้เป็นศิลปะที่เกิดจากความเชื่อ ความศรัทธาเป็นประเพณีทางสังคมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมารูปแบบทางศิลปะ ที่ปรากฏมีความเรียบง่าย แสดงออกทางอารมณ์อย่างตรงไปตรงมา อีกทั้งผลงานแต่ละชิ้น ก็มีความแตกต่างกันไปตามแต่ฝีมือช่าง ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นศิลปะบริสุทธิ์ เนื่องจากเป็นงานที่เกิดจากความศรัทธาในศาสนา จากถือเป็นศิลปะแบบไร้มารยา หรือ Naive art ได้ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลจากศิลปะลาว และไทยภาคกลางที่มีต่อช่างผู้แกะอีกด้วย

ด้านหน้าตู้พระไตรปิฎก

ด้านข้างตู้พระไตรปิฎก

ตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ *หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล* เป็นผู้สร้าง

ชื่อผู้ครอบครอง วัดเลียบ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี
สถานที่เก็บรักษา กุฏิเจ้าอาวาส
ชื่อวัตถุ ตู้พระไตรปิฎก
ขนาด ก.๘๒.๗ ย.๙๐ ส.๑๘๓
แบบศิลปะ รัตนโกสินทร์อิทธิพลศิลปะลาว
วัสดุ ไม้
ลักษณะ เป็นตู้ขาหมูเขียนลายรดน้ำ ด้านล่างเจาะช่องมีจารึกที่ลิ้นชักทั้งสองด้าน บานประตูด้านซ้ายเขียนภาพยักษ์ถือ กระบองยืนหันข้าง บานประตูด้านขวา เขียนภาพยักษ์ถือกระบองหันหน้า ออกปกติพื้นหลังเป็นลายช่อกุนกเปลวแทรกรูปลิงและกระรอก ตู้ด้านขวามุมบนเขียนลายพังพอนกับงูต่อสู้กัน ถัดลงมาเป็นรูปยักษ์ มีท่อนล่างเป็นกวางในมือซ้ายกำลูกศรไว้ ตอนล่างสุดของภาพเป็นรูปชายหนุ่มทรงเครื่องอย่างกษัตริย์กำลังแผลงศร ตู้ด้านซ้ายเป็นลาย ช่อกนกเปลวแทรกรูปสัตว์ไม่มีภาพเล่าเรื่อง ส่วนด้านหลังไม่เห็นเนื่องจาก ไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ขาตู้เป็นของซ่อมใหม่
สภาพ ค่อนข้างสมบูรณ์ ขาตู้ซ่อมใหม่ตามรูปทรงเดิมผนังตู้ด้านขวาไม้แตกเป็นทางยาวลวดลายบางส่วนลบเลือน
ประวัติ ตามข้อความจารึกที่ลิ้นชักซึ่งอ่าน โดย..นายมนัส สุขสาย ได้ความว่า "พระครูเสาร์พร้อมด้วยสิทธิวิหาริกเป็นผู้ซ่อมแปง ริจณาได้จ้างท้าวจันสีสุราช เป็นผู้เขียนลาย โกเมด เจีย ผู้ผัวนางบุญตาพร้อมใจกันขอให้ข้าพระเจ้าทั้งหลายไปสู่พระนิพพาน นิพพานปัจจัยโยโหตุ....(ข้อความลบเลือน) "เมื่อสอบถามกับเจ้าอาวาสได้ความว่า หลวงปู่เสาร์และพระลูกวัดตลอดจนญาติโยม ได้พร้อมใจกันสร้างตู้พระไตรปิฎกหลังนี้ โดยจ้างท้าวจันสีสุราชเขียนลาย นายโกเมด เจีย เป็นผู้ออกทรัพย์

เหตุผลที่ขึ้นทะเบียน

คุณค่าทางประวัติศาสตร์โบราณคดี

๑. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และ ประวัติวัด

๒. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประติมานวิทยาและพุทธศาสนา

๓. เป็นประโยชน์ต่อกการศึกษาตัวอักษรจากจารึกที่บอกเหตุผลการสร้าง

๔. แสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อในการสร้างสิ่ง เครื่องใช้ถวายวัด เพื่อเป็นบุญกุศลแก่ตนเองหรืออุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับ

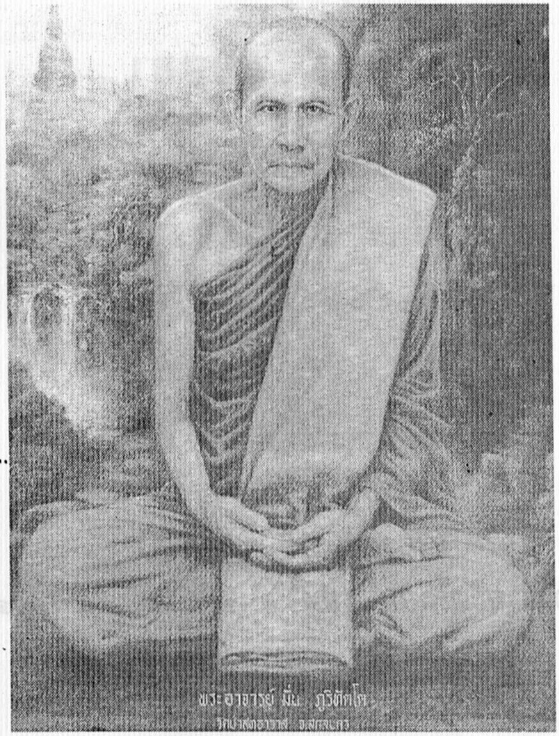
คุณค่าทางศิลปะ

๑. เป็นประโยชน์ในการศึกษางานช่างไม้ งานเขียนลายรดน้ำ

๒. แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลศิลปะจากภาคกลางที่ส่งผลต่องานช่างในภาคอีสาน จากรูปแบบการแต่งกาย

๓. แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการออกแบบของช่างที่นำความงาม และประโยชน์ใช้สอยมาผสมผสานกันอย่างลงตัว

๔. แสดงถึงจินตนาการของช่างในการประดิษฐ์ลวดลายท่าทางการวางองค์ประกอบของภาพ

หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

ท่านกำเนิดในสกุลแก่นแก้ว บิดาชื่อ **คำด้วง** มารดาชื่อ **จันทร์ แก่นแก้ว** เกิด วันพฤหัสบดีที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ.๒๔๑๓ ปีมะแม ณ บ้านคำบง อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี เมื่ออายุได้ ๑๕ ปี บรรพชาเป็นสามเณรในสำนักสงฆ์บ้านคำบง ***อุปสมบท*** เมื่ออายุได้ ๒๒ ปี ณ วัดศรีอุบลรัตนาราม จ.อุบลราชธานี มี **พระอริยกวี** เป็นพระอุปัชฌาย์ **พระครูสีทา ชยเสโน** เป็นพระกรรมวาจาจารย์ **พระครูประจักษ์อุบลคุณ (สุ่ย)** เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๓๖ เสร็จอุปสมบทกรรมแล้ว ได้เดินทางกลับมาสำนักวิปัสนาธุระกับท่าน **พระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล** ณ วัดเลียบ จังหวัดอุบลราชธานี

พระครูวิเวกพุทธกิจ
(หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล)
เจ้าอาวาสวัดเลียบ รูปที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๔๕

พระอาจารย์มหาเสนา ฉายา มหาเสโน
เจ้าอาวาสวัดเลียบ รูปที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๔๕-๒๔๕๒
ภายหลังจึงย้ายไปอยู่ จ.นครราชสีมา

พระอาจารย์วิชิตอักษร คมฺภีโร (ขัมภรัตน์)
เจ้าอาวาสวัดเลียบ รูปที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๕๒-๒๔๘๒

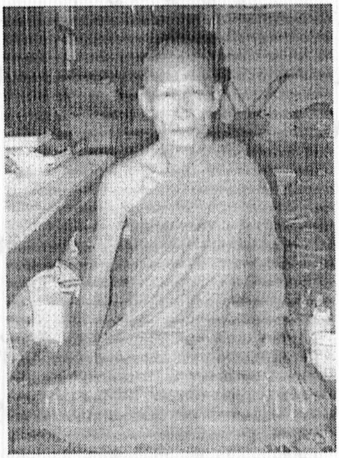

ประวัติพระอาจารย์สนธิ์ สุวโจ
เจ้าอาวาสวัดเลียบ รูปที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๙๘

ท่านพระอาจารย์สนธิ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ.๑๔๑๓ ที่ตำบลรั้งแร้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดขุขันธ์ (ปัจจุบัน จ.ศรีสะเกษ)

ท่านรูปนี้แต่ก่อนบวชเคยเป็นโจรปล้นชาวบ้าน จนชาวบ้านเรียกขานท่านว่าเสือสนธิ์ ต่อมาท่านถูกทางการจับได้และขังไว้ที่เรือนจำจังหวัดอุบลราชธานี ภายหลังออกจากเรือนจำท่านจึงไม่มีญาติพี่น้อง จึงได้ขออุปสมบท แต่ไม่มีพระอุปัชฌาย์รูปใดบวชให้

จนถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๔๖๙ แปดสองหน ใกล้จะเข้าพรรษา ได้รับการอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดบูรพา อำเภอเมือง จังหวัด อุบลราชธานี มีท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี (ติสสะเถระ) เป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าคุณศาสนดิลก (เสน ชิตเสนโน) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ได้รับการอุปสมบทเมื่ออายุ ๕๖ ปี ได้ร่วมเดินธุดงค์วัตรร่วมกับหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เป็นเวลาพอสมควรจึงกลับมาพักที่สำนักวัดเลียบ โดยมีพระอาจารย์วิชิตอักษร คมฺภีโร เป็นเจ้าอาวาส หลังจากที่พระอาจารย์วิชิตอักษร คมฺภีโร มรณภาพ พระอาจารย์สนธิ์ จึงได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสเมื่อ พ.ศ.๒๕๘๒ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๘ พระอาจารย์สนธิ์กวาดลานวัดเสร็จแล้ว และได้แสดงอาบัติก่อนมรณภาพในวันนั้น รวมอายุได้ ๘๕ ปี ๒๙ พรรษา รวมเป็นเจ้าอาวาส ๑๖ ปี

ประวัติพระโพธิญาณมุนี (สุธีร์ ภทฺทิโย) ดวงมาลา
เจ้าอาวาสวัดเลียบ รูปที่ ๕ พ.ศ.๒๔๙๘-๒๕๓๑

เดิมชื่อ สุธีร์ นามสกุล ดวงมาลา เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ.๒๔๕๗ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ ปีขาล ณ บ้านไร่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุตร นายทะ-นางตาล ดวงมาลา มีพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน ๘ คน พระโพธิญาณมุนีเป็นบุตรคนที่ ๖

วิทยฐานะ เรียนจบโรงเรียนประชาบาล ชั้นประถมปีที่ ๓ ในเมืองอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๓

การบรรพชา บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๔ ณ วัดบูรพา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

การอุปสมบท เมื่ออายุได้ ๒๐ ปี ได้รับการอุปสมบท เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๗๗ ตรงกับแรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๗ ปีจอ ณ วัดศรีอุบลรัตนาราม (วัดศรีทอง) มีพระศาสนดิลก (เสน ชิตเสโน) เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับฉายาว่า "ภทฺทิโย"

สอบได้นักธรรมเอกจากสำนักเรียนวัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ

พ.ศ.๒๔๘๒ สอบไลได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค จากสำนักเรียนวัดปทุมวนารามกรุงเทพฯ

ด้านการปกครอง

พ.ศ.๒๕๘๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการคณะสงฆ์จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ.๒๔๙๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดเลียบ

ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบลในเมือง

พ.ศ.๒๕๑๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะอำเภอเมืองอุบลฯ (ธ)

พ.ศ.๒๕๑๗ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ (ธ)

พ.ศ.๒๕๒๓ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัดอุบลฯ (ธ)

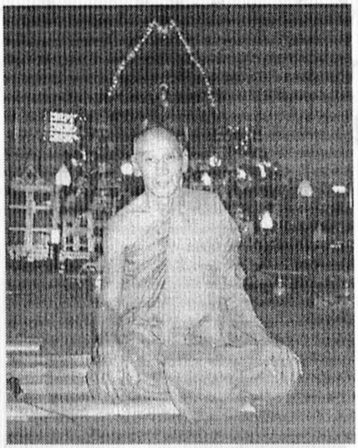
สมณศักดิ์

พ.ศ.๒๔๙๑ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก ที่พระครูประจักษ์อุบลคุณ

พ.ศ.๒๕๑๗ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นพิเศษในราชทินนามเดิม

พ.ศ.๒๕๒๓ เป็นพระราชคณะชั้นสามัญเปรียญในราชทินนามที่ "พระโพธิญาณมุนี"

เมื่อวันที่ ๔ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๑ มรณภาพด้วยอาการสงบ ณ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ เวลา ๐๘.๔๕ น. รวมอายุได้ ๗๔ ปี ๕ เดือน ๒๑ วัน ๕๔ พรรษา

ประวัติพระครูธรรมธรมาโนช โชติโก (ทรัพยานนท์)
เจ้าอาวาสวัดเลียบ รูปที่ ๖ พ.ศ.๒๕๓๓-๒๕๓๗

เดิมชื่อมาโนช นามสกุล ทรัพยานนท์ เกิดเมื่อวัน ๒ มกราคม ๒๔๗๕ ปีวอก ณ บ้านเลขที่ ๕๘ ถ.เขื่อนธานี ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี เป็นบุตรพระพรพิทักษ์ (รัตน์ ทรัพยานนท์) นางพรพิทักษ์ (ปุก ทรัพยานนท์) มีพี่น้อง ๕ คน พระครูธรรมธรมาโนช เป็นคนที่ ๔ ได้สำเร็จการศึกษามัธยมปีที่ ๘ จากโรงเรียนชาญูวิทย์วิทยากรุงเทพมหานคร การศึกษาได้รับประกาศนียบัตรการบัญชีชั้นต้น

อุปสมบท ณ วัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๒๕ มีพระโพธิญาณมุนี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวิมลอุปลารักษ์ (ยงยุทธ) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูประจักษ์อุบลคุณ (สวัสดิ์) เป็นพระอนุสาวนาจารย์

พ.ศ.๒๕๓๓ เป็นเจ้าอาวาสวัดเลียบ

พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นพระครูฐานานุกรม ในพระธรรมฐิติญาณ วัดศรีอุบลรัตนาราม ที่ "พระครูธรรมธร"

มรณภาพอาการสงบด้วยโรงมะเร็ง วันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ.๒๕๓๗ ณ โรงพยาบาลค่ายสรรพสิทธิ์ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เวลา ๐๕.๓๐ น. รวมอายุ ๖๒ พรรษา ๑๒

ประวัติพระอธิการไพโรจน์ อิทฺธุปาโท (สุรพัฒน์)
เจ้าอาวาสวัดเลียบรูปที่ ๗ พ.ศ.๒๕๓๙ - ๒๕๔๑

เดิมชื่อ ไพโรจน์ นามสกุล สุรพัฒน์ เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๔ มีนาคม พ.ศ.๒๔๗๑ ณ บ้านเลขที่ ๑๕๖-๑๘๘ ถนนพรหมราช ตำบลในเมือง อำภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุตรของนายนิ่ม-นางหนูแหล่ม สุรพัฒน์ มีพี่น้องรวม ๔ คน พระอธิการไพโรจน์ อิทฺธุปาโท เป็นคนที่ ๓

การศึกษา สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนภูริพัฒน์พิทยาคาร จ.ศรีสะเกษ

อุปสมบท เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๒๐ ณ พัทธสีมาวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีพระครูประจักษ์อุบลคุณ (สุธีร์ ภทฺทิโย) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระสมุห์มานิตย์ โอภาโส เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และได้จำพรรษาที่วัดเลียบมาโดยตลอด

พ.ศ.๒๕๓๑ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดเลียบ

พ.ศ.๒๕๓๗ เป็นประธานสงฆ์วัดเลียบ

พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นเจ้าอาวาสวัดเลียบ

มรณภาพด้วยอาการสงบเมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๑ ด้วยโรคมะเร็ง ณ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จ.อุบลราชธานี เวลา ๑๓.๓๙ น. รวมอายุ ๗๐ ปี ๕ เดือน ๕ วัน ๒๒ พรรษา

จตุรารักขกัมมัฏฐาน

คำนำ

หนังสือนี้ มีวิธีไหว้และบูชาพระรัตนตรัย พร้อมทั้งการเจริญสมถะและวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยตรง **ท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีโล** ผู้ประมุขสงฆ์ฝ่ายกัมมัฏฐานได้วิจารณ์ตามฉบับเดิมของท่านพระครูศิริปัญญามุนี* เห็นว่าเป็นประโยชน์สำหรับพุทธบริษัท ผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติธรรม จะได้ประกอบการศึกษานั้นเป็นอันมาก จึงแจ้งให้บรรดาสานุศิษย์ทั้งหลายทราบ คณะพุทธบริษัทซึ่งเป็นสานุศิษย์ที่มีความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง จึงหลวงแก้วกาญจนะเขตร์ และนางแก้ว-กาญจนะเขตร์ (ประทุม) มีความเลื่อมใสได้บริจาคทรัพย์สมทบพิมพ์เป็นจำนวน ๓๐๐ เล่ม เพื่อเป็นการเชิดชูพระพุทธศาสนา ว่าโดยย่อมีความหวังเพื่อความสดชื่นเบิกบานแก่ผู้มีหัวใจอันร้าวรานขื่นขม ถึงแม้จะกล่าวว่าเป็น

---

*ศิษย์องค์หนึ่งของท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ผู้ได้ต้นฉบับจตุรารักข์นำมาถวายท่านพระอาจารย์เสาร์ กนฺตสีลเถร ส่วนท่านนิพนธ์หนังสือเล่มนี้ คือ สมเด็จพระวันรัต (พุทธสิริ ทับ)

ผู้มุ่งต่อการปฏิบัติอยู่ก็ดี ใจก็ยังอ่อนระโหยท้อแท้อยู่ **ท่านพระอาจารย์ผู้ประมุขก็ยังพยายามต่อไปอีก พยายามโดยขอร้องอย่างอ่อนหวานว่า "ขอท่านได้อ่านและวิจารณ์ข้อความในหนังสือนี้ ด้วยความพินิจอย่างแท้จริง แล้วปฏิบัติตามโดยตั้งใจจริง ก็คงสำเร็จผลตามประสงค์ ถ้าท่านขุดบ่อไม่ลึกสักหน่อย ท่านจะได้ดื่มน้ำที่ใสสะอาดหรือ? อากาศแม้ว่างเปล่านกก็ยังบินไปได้ด้วยกำลังปีก"**

สจฺจํเวอมตาวาจา

ศิริสมานการ

๑๕/๓/๒๔๘๒

จตุรารักขกัมมัฏฐาน

พระอภิธมฺมตฺถสงฺคห

จิตฺตํ เจตสิกํ รูปํ	จิต เจตสิก รูป เป็นเพลิงเครื่องร้อน เป็นทุกข์ของสัตว์
นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ	ดับเพลิงเครื่องร้อนหมด เป็นสุข สูญจากทุกข์อย่างยิ่ง
นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ	ดับทุกข์หมดเป็นสุขอย่างยิ่ง ฯ
เอเตน สจฺจวชฺเชน	ด้วยคำสัตย์นี้
สุวตฺถิ โหตุ สพฺพทา	ขอความสวัสดีเกษมสุขนิราศภัย จงมีแด่ผู้ที่รับหนังสือนี้ไปปฏิบัติตาม ในกาลทุกเมื่อ เทอญ ฯ

วิธีบูชาดอกไม้ธูปเทียน

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส	ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่ พระผู้มีพระภาคคือบุญ เป็นองค์พระอรหันต์ตรัสรู้ชอบแล้วเองซึ่งเป็นที่พึ่ง ของข้าพเจ้าพระองค์นั้น
ยมหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ภควนฺตํ สรณํ คโต *(ชายว่า)* **คตา** *(หญิงว่า)*	พระผู้มีพระภาคพระองค์ตรัสรู้ดีแล้วเองโดยชอบพระองค์ใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัยจริง
อิมินา สกฺกาเรน ตํ ภควนฺตํ	ข้าพเจ้าบูชาพระผู้มีพระภาคพระองค์

อภิปูชยามิ	นั้น ด้วยเครื่องสักการะอันนี้
ยมฺหํ สฺวากขาตํ ภควตา	พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วดี
ธมฺมํ สรณํ คโต *(ชายว่า)*	เหล่าใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็น
คตา *(หญิงว่า)*	ที่พึ่งกำจัดภัยจริง
อิมินา สกฺกาเรน ตํ ธมฺมํ	ข้าพเจ้าบูชาพระธรรมนั้น ด้วยเครื่อง
อภิปูชยามิ	สักการะอันนี้
ยมฺหํ สุปฏิปนฺนํ สงฺฆํ	พระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดีแล้วหมู่ใดแน่ะ
สรณํ คโต (ชายว่า)	ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัย
คตา (หญิงว่า)	จริง
อิมินา สกฺกาเรน ตํ สงฺฆํ	ข้าพเจ้าบูชาพระสงฆ์หมู่นั้น
อภิปูชยามิ	ด้วยเครื่องสักการะอันนี้

วิธีไหว้พระ

ยมฺหํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ ภควนฺตํ	พระผู้มีพระภาคพระองค์ตรัสรู้ดีแล้ว
สรณํ คโต (ชายว่า)	เองโดยชอบพระองค์ใดแน่ะ
คตา (หญิงว่า)	ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่ง กำจัดภัยจริง
ตํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ	ข้าพเจ้าไหว้พระผู้มีพระภาค พระองค์นั้น

ฯ กราบลง ฯ

ยมฺหํ สฺวากขาตํ ภควาตา	พระธรรมที่พระผู้มีพระภาค ตรัสดีแล้วดี
ธมฺมํ สรณํ คโต *(ชายว่า)*	เหล่าใดแน่ะ ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็น
คตา *(หญิงว่า)*	ที่พึ่งกำจัดภัยจริง
ตํ ธมฺมํ นมสฺสามิ	ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมนั้น

ฯ กราบลง ฯ

ยมหํ สุปฏิปนฺนํ สงฺฆ พระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดีแล้วหมู่ใดแน่ะ
สรณํ คโต (ชายว่า) ข้าพเจ้าถึงแล้วว่าเป็นที่พึ่งกำจัดภัย
คตา (หญิงว่า) จริง
ตํ สงฺฆํ วนฺทามิ ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์หมู่นั้น

ฯ กราบลง ฯ

วิธีรักษาศีล ๕ และอุโบสถ

ศุภมัสดุ อนึ่ง ขอความงามความดีจงแก่ท่านผู้สัตบุรุษทั้งหลาย เมื่อท่านจะถือศีลรับศีลจงมีสติคิดเว้นจริงๆ ทุกสิกขาบทไปให้ครบทั้ง ๕ ให้ได้ ถ้าเผลอไปไม่ได้คิดเว้นในสิกขาบทใด สิกขาบทนั้นเป็นอันไม่ได้รับไม่ได้ถือ ก็ขาดองค์ไป หาครบทั้ง ๕ ไม่ ผู้ถือศีลไม่ครบทั้ง ๕ เป็นผู้ทุศีลว่ามีศีลชั่ว เหตุนั้น เมื่อจะรับศีล ให้มีสติตั้งจิตคิดเว้นจริงๆ ทุกสิกขาบทไปให้ครบทั้ง ๕ ให้ได้ จงตั้งจิตคิดเว้นจริงๆ ดังนี้ว่า

ที่ ๑. เราจักไม่แกล้งว่าทำสัตว์ให้ตาย

ที่ ๒. เราจักไม่ฉ้อลักเข้าของๆเขา

ที่ ๓. ถ้าชายให้คิดเว้นว่า เราจักไม่คบสตรีอื่นด้วยล่วงประเวณี ถ้าหญิงให้คิดเว้นวา เราจักไม่คบบุรุษอื่นด้วยล่วงประเวณี

ที่ ๔. เราจักไม่ล่อลวงปดผู้ใดผู้หนึ่ง

ที่ ๕. เราจักไม่มีกินเหล้าเครื่องดองของเมาต่างๆ ตั้งจิตคิดเว้นครบทั้ง ๕ ได้ดังว่ามานี้แล้ว อย่างนี้แล้ว อย่างนี้ท่านกล่าวว่า ถือศีลรับศีลด้วยดีนั่นที่เดียว

ครั้นรับศีลตั้งจิตคิดเว้นครบทั้ง ๕ ดังว่ามานี้แล้ว จงรักษาเจตนาที่คิดเว้นทั้ง ๕ นั้นไว้ให้ดี ให้เป็นนิตย์ อย่าให้ขาดได้ อย่างนี้ท่านกล่าวว่ารักษาศีล ๕ ด้วยดี เป็นผู้มีศีล ๕ นั่นเทียว

ถ้าล่วงสิกขาบทใดด้วยกายหรือด้วยวาจา สิกขาบทนั้นก็แตกไป ท่านกล่าวว่าศีลขาด เป็นคนทุศีลทีเดียว

ถึงในอุโบสถก็ปฏิบัติเหมือนกัน เมื่อจะสมาทาน (ถือ) จงมีสติคิดเว้นทุกๆ สิกขาบทไปให้ครบทั้ง ๘ ให้ได้ทีเดียว ถ้าเผลอไปเสีย ไม่ได้คิดเว้นในสิกขาบทใด สิกขาบทนั้นก็เป็นอันไม่ได้สมาทาน (ถือ) ขาดองค์ ๘ ไป หาเป็นอุโบสถไม่ เพราะอุโบสถพร้อมด้วยองค์ ๘ ขาดเสียไม่ได้ ไม่เป็นอุโบสถ

เหตุนั้น เมื่อจะสมาทาน (ถือ) อุโบสถ จงตั้งจิตคิดเว้นทุกๆ องค์ไปให้ครบทั้ง ๘ ให้ได้ ดังนี้ว่า

ที่ ๑. เราจักไม่แกล้งให้สัตว์ตาย

ที่ ๒. เราจักไม่ฉ้อลักเข้าของๆเขา

ที่ ๓. เราจักไม่เสพเมถุน เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์

ที่ ๔. เราจักไม่ล่อลวงปดผู้ใดผู้หนึ่ง

ที่ ๕. เราจักไม่กินเหล้าเครื่องดองของเมาต่างๆ

ที่ ๖. เราจักไม่กินโภชนาหารในเวลาวิกาลตั้งแต่เที่ยงแล้วไป

ที่ ๗. เราจักไม่ฟ้อนรำเอง ดูเขาฟ้อนรำ ขับร้องเอง ฟังเขาขับร้อง ไม่ดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่บุญแก่กุศล ไม่ตกแต่งร่างกายด้วยระเบียบดอกไม้ของหอม ทำกายให้วิจิตรงามด้วยเครื่องประดับต่างๆ

ที่ ๘. เราจักไม่นั่งนอนเตียงตั่งม้าที่มีเท้าสูงเกินประมาณ และฟูกเบาะใส่นุ่นและสำลี และเครื่องปูลาดวิจิตรงามด้วยเงินและทองต่างๆ

ถ้าสมาทานตั้งจิตคิดเว้นทุกๆ สิกขาบทให้ครบทั้ง ๘ ดังว่ามานี้แล้ว อย่างนี้แหละจึงเป็นอันสมาทาน (ถือ) อุโบสถด้วยดี

ครั้นสมาทานดังว่ามานี้แล้ว ก็จงรักษาเจตนาที่คิดเว้นทั้ง ๘ นั้นไว้ให้ดี อย่าให้ขาดได้ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่ง อย่างนี้ท่านกล่าวว่ารักษาอุโบสถด้วยดี

ถ้าล่วงสิกขาบทใดด้วยกายหรือด้วยวาจา สิกขาบทนั้นก็ขาดไป ไม่เป็นอุโบสถ เพราะอุโบสถพร้อมด้วยองค์ ๘ นั้นนั่นแหละ

เหตุนั้น เมื่อจะรับศีล ๕ เมื่อจะสมาทานอุโบสถอย่าเผลอไป จงตั้งจิตคิดเว้นทุกๆ สิกขาบทให้ครบองค์ ๕ และให้ครบองค์ ๘ ด้วยดีให้ได้เถิด แล้วจงรักษาเจตนาที่คิดเว้นนั้นไว้ได้ทีเดียว ทั้งในศีล ๕ และอุโบสถที่พร้อมด้วยองค์ ๘ นั้น อย่าล่วงด้วยกายหรือด้วยวาจาดังว่ามานี้ เทอญ ฯ

อนึ่ง ศีลวิบัติไม่บริสุทธิ์นี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงอาทีนพโทษไว้ ๕ อย่าง โทษ ๕ อย่างนั้น คือ

ผู้ที่มีศีลวิบัติเป็นคนทุศีล ย่อมถึงความฉิบหายแห่งสมบัติใหญ่ เพราะเหตุประมาทในศีล เป็นโทษที่หนึ่ง ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มีศีลวิบัติ อันวิญญูชนรู้แล้วย่อมติเตียน เกียรติศัพท์ข้างชั่วย่อมปรากฏทั่วไปได้ซึ่งความร้อนใจ เป็นที่สอง ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มีศีลวิบัติ เมื่อเข้าไปใกล้บริษัทใดๆ ย่อมเกรงกลัวครั่นคร้ามหวาดหวั่นไป เป็นโทษที่สาม ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มีศีลวิบัติ เมื่อจะตายไม่ได้สติหลงใหลตายไป เป็นโทษที่สี่ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มีศีลวิบัติ ตายแล้วไปเกิดในคติอันชั่วคืออบายทั้ง ๔ เป็นโทษที่ครบห้า ฯ

อนึ่ง ผู้ที่เกิดมาในมนุษย์นี้ มีอายุน้อยสั้น ตายเร็วพลัน นี้เป็นเศษผลของปาณาติบาต ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มาเกิดในมนุษย์นี้ มีโภคะน้อย ยากจนไร้ทรัพย์สมบัติไป นี้เป็นเศษผลของอทินนาทาน ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มาเกิดในมนุษย์นี้ มีศัตรูคิดประทุษร้ายมาก หาความ สุขยาก นี้เป็นเศษผลของกามมิจฉาจาร ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มาเกิดในมนุษย์นี้ อยู่ดีๆ มีผู้มากล่าวตู่ใส่โทษซัดความเอาเปล่าๆ ต้องเสียทรัพย์บ้าง ต้องติดจำทำโทษบ้าง นี้เป็นเศษผลของการกล่าวมุสาวาท ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มาเกิดในมนุษย์นี้ เป็น บ้า เสียจริต คลั่งไคล้เสียคนไป นี้เป็นเศษผลของการดื่มกินสุราเมรัย ฯ

เมื่อประสงค์จะใคร่พ้นจากโทษทุศีลต่างๆ ดังว่ามานี้แล้ว ก็จงอุตสาหะปฏิบัติให้ดีในศีล ๕ นี้เถิด ฯ

ก็ศีล ๕ นี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ไว้ ๕ อย่าง อานิสงส์ ๕ อย่างนั้น คือ

ผู้ที่มีศีลได้ซึ่งทรัพย์สมบัติมาก เพราะเหตุไม่ประมาทในศีล เป็นอานิสงส์ที่หนึ่งฯ

อนึ่ง ผู้ที่มีศีลอัญวิญญูชนมักสรรเสริญ เกียรติศัพท์ย่อมลือชาปรากฏทั่วไป ได้ความบันเทิงใจ เป็นอานิสงส์ที่ สอง ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มีศีล เมื่อเข้าไปใกล้บริษัทใดๆ ย่อมเป็นผู้กล้าหาญ ไม่กลัวไม่ครั่นคร้าม เป็นอานิสงส์ที่สาม ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มีศีล เมื่อจะตายย่อมเป็นผู้มีสติไม่ฟั่นเฟือน ไม่หลงตาย เป็นอานิสงส์ที่สี่ ฯ

อนึ่ง ผู้ที่มีศีล ตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติ คือมนุษย์และโลกสวรรค์ เป็นอานิสงส์ที่ห้า ฯ

อนึ่ง ศีลนี้มีอันไม่วิปฏิสารเดือดร้อนใจ เป็นคุณานิสงส์ เป็นทรัพย์อันประเสริฐ ให้สำเร็จความปราถนาของตนตามประสงค์ด้วย เป็นเหตุเป็นปัจจัยแก่อันบรรลุมรรคผลและทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ด้วย ฯ

อนึ่ง อุโบสถที่พร้อมด้วยองค์ ๘ อันนรชาติหญิงชายรักษาตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งด้วยดีนนั้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญไว้ว่า มีผลานิสงส์ยิ่งใหญ่ มีความสว่างรุ่งเรืองแผ่ไพศาลมากยิ่งนัก ถ้าจะเปรียบด้วยสมบัติในมนุษย์โลกแล้ว ก็ให้แบ่งออกเป็น ๑๖ ส่วน ๑๖ เสี้ยว ๑๖ หน ส่วนเสี้ยวทีสุดครบ ๑๖ นั้น ก็เลิศประเสริฐวิเศษยิ่งกว่าสมบัติของพระเจ้าจีกรพรรดิและกษัตริย์หมดทั้ง สิ้นในมนุษย์โลกนี้ เพราะอุโบสถนั้นให้ผลเป็นนิตย์

เหตุนั้น เราทั้งหลายจงอย่าประมาทเลย อุตสาหะปฏิบัติในศีล ๕ และอุโบสถนี้ให้ดีเถิด จะได้ประสพผลที่เลิศ เป็นอันไม่เสียทีที่เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้ เทอญ ฯ

จตุรารักขกัมมัฏฐาน

(๑) วิธีระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย

อนึ่ง เมื่อจะระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย พึงระลึกดังนี้ก็ได้ว่า : เพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ลุกโพลงรุ่งเรืองไหม้สัตว์เผาสัตว์ให้รุ่มร้อนอยู่เป็นนิตย์ในภพทั้ง ๓

เพลิงกิเลสนั้นคือ ราคะ ความกำหนัดยินดี และโทสะ ความเคืองคิดประทุษร้าย และโมหะ ความหลงไม่รู้จริง ราคะ โทสะ โมหะ ทั้ง ๓ นี้ท่านกล่าวว่าเป็นเพลิง เพราะเป็นเครื่องร้อนรนกระวนกระวายของสัตว์

เพลิงทุกข์นั้น คือ ชาติ ความเกิด คือขันธ์และอายตนะและนามรูปทีเกิดปรากฏขึ้น และชรา ความแก่ทรุดโทรมคร่ำคร่า และมรณะ ความตายคือชีวิต ขาดกายแตกวิญญาณดับ

และโสกะ ความเหือดแห้งใจ เศร้าใจ และปริเทวะ ความบ่นเพ้อคร่ำครวญร่ำไร

และทุกข์ ทนยากเจ็บปวดเกิดขึ้นในกาย และโทมนัส ความเป็นผู้มีใจชั่วเสียใจ และอุปายาส ความคับแค้นอัดอั้นใจ

ทุกข์มีชาติเป็นต้นเหล่านี้ ท่านกล่าวว่าเป็นเพลิง เพราะเป็นทุกข์ให้เกิดความร้อนรนกระวนกระวายต่างๆ แก่สัตว์

เพลิงกิเลสเพลิงทุกข์เหล่านี้ ยกพระพุทธเจ้าเสียแล้ว ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดในโลกดับได้ แต่ผู้ที่จะรู้ว่าเป็นเพลิงเครื่องร้อนเท่านั้น ก็หายากเสียแล้ว ผู้ที่จะดับเพลิงนั้นจะได้มาแต่แต่ไหนเล่า ก็ในโลกหมดทั้งสิ้นไม่มีผู้ใดดับได้ จึงพากันร้อนรนกระวนกระวายอยู่ด้วยเพลิงหมดทั้งโลก ก็ไม่รู้สึกตัวว่าเพลิงมันเผาเอาให้เร่าร้อนอยู่เป็นนิตย์ เพราะอวิชชาความหลงไม่รู้จริง ฯ

สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา พระผู้มีพระภาคเจ้าที่เป็นที่พึ่งของเรา พระองค์ตรัสรู้ชอบตรัสรู้ดีแล้วเอง ตรัสรู้จริงเห็นจริง ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์ของพระองค์ได้แล้ว คือทำให้แจ้งซึ่งกิเลสนิพพาน และขันธนิพพานได้แล้ว ทรงสั่งสอนสัตว์ให้รู้ตามเห็นตาม ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้ด้วยพระองค์นั้น จึงเป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ ประเสริฐกว่าสัตว์ เป็นผู้อัศจรรย์ใหญ่ยิ่งนัก ควรเลื่อมใสจริงๆ ฯ

สฺวากขาโต ภควตา ธมฺโม พระธรรมที่เป็นที่พึ่งของเรา ที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วดี ทรงคุณ คือดับเพลิงกิเลสทุกข์ของสัตว์ผู้ปฏิบัติชอบ ช่วยให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นได้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มรรคผล นิพพาน พระธรรมนั้น ท่านทรงคุณคือดับเพลิงกิเลสเพลิง ทุกข์ได้อย่างนี้ จึงเป็นอัศจรรย์ใหญ่ยิ่งนัก ควรเลื่อมใสจริงๆ ฯ

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ พระสงฆ์ผู้สาวกขอพระผู้มีพระภาคที่เป็นที่พึ่งของเราท่านปฏิบัติดีแล้ว ทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ

ปัญญา บรรลุมรรคผล ทำให้แจ้ง ซึ่งพระนิพพาน ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ของตนได้แล้ว สั่งสอนผู้อื่น ให้รู้ตามเห็นตาม ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ได้ด้วย และเป็นเขตให้เกิดบุญกุศลแก่เทพยุดาและมนุษย์มากนัก พระสงฆ์นั้นท่านปฏิบัติดีอย่างนี้ จึงเป็นอัศจรรย์ใหญ่ยิ่งนัก ควรเลื่อมใสจริง ฯ

เมื่อนึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สามรัตนะนี้ตรึกตรองด้วยปัญญา ครั้นเห็นจริงเกิดความเลื่อมใสขึ้นแล้ว จะนึกแต่ในใจหรือจะเปล่งวาจาว่า ;

อโห พุทฺโธ พระพุทธเจ้าที่เป็นที่พึ่งของเรา พระองค์ตรัสรู้จริงเห็นจริง สำเร็จประโยชน์ตน สำเร็จประโยชน์ผู้อื่นได้แล้ว ควรซึ่งทักขิณาอันเลิศเป็นผู้ประเสริฐกว่าสัตว์หมดทั้งสิ้น เป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใสจริง ฯ

อโห ธมฺโม พระธรรมที่เป็นที่พึ่งของเรา ท่านทรงคุณคือดับกิเลสเครื่องร้อนใจของสัตวได้ นำสัตว์ออกจากทุกข์ได้เป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใสจริง ฯ

อโห สงฺโฆ พระสงฆ์ที่เป็นที่พึ่งของเราท่านปฏิบัติดีแล้ว เป็นเขตบุญอันเลิศหาเขตบุญอื่นยิ่งกว่าไม่มี เป็นอัศจรรย์น่าเลื่อมใสจริง ฯ

ภาวนาดังนี้ได้ ก็ดีทีเดียว ฯ

เมื่อถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สามรัตนะนี้ เป็นที่พึ่งของตนจริงๆ เสมอด้วยชีวิตแล้ว ท่านกล่าวว่าถึงสรณะแล้ว มีผลานิสงส์ใหญ่ยิ่งกว่าทานหมดทั้งสิ้น ฯ

อนึ่ง ผู้ใดได้ความเชื่อความเลื่อมใสแล้วในที่อันเลิศ ผลที่สุดวิเศษเลิศใหญ่ยิ่งกว่าผลแห่งกุศลอื่นๆ ทั้งสิ้น ย่อมมีแก่ผู้ที่เลื่อมใสในรัตนะทั้งสามนั้น ฯ

อนึ่ง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นรัตนะอันเลิศวิเศษยิ่งกว่ารัตนะอื่นๆ หมดทั้งสิ้น ย่อมให้สำเร็จความปรารถนาแก่สัตว์ผู้ที่เลื่อมใสได้ทุกประการ เหตุนั้น เราทั้งหลายจงอุตสาหะนึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้เกิดความเลื่อมใสทุกๆ วันเถิด จะได้ไม่เสียทีประสบพบพระพุทธศาสนานี้ ฯ

(๒) วิธีเจริญเมตตา

อนึ่ง เมื่อจะเจริญเมตตา พึงเจริญดังนี้ก็ได้ว่า:

สพฺเพ สตฺตา	สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมดทั้งสิ้น
อเวรา	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด, อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย
สพฺเพ สตฺตา	สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมดทั้งสิ้น
อพฺยาปชฺฌา	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด, อย่าได้มีความเจ็บไข้ลำบากกายลำบากใจเลย
สพฺเพ สตฺตา	สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมดทั้งสิ้น
อนีฆา	จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด, อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย
สพฺเพ สตฺตา	สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันหมดทั้งสิ้น
สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตุ	จงมีความสุขกายสุขใจ รักษาตนพ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด ฯ

เมตตาภาวนานี้ เป็นข้าศึกแก่พยาบาทโดยตรง เมื่อเจริญเมตตานี้ย่อมละพยาบาทเสียได้ด้วยดี เมตตานี้ ชื่อว่า เจโตววิมุติ เพราะเป็นเครื่องหลุดพ้นจากพยาบาทของใจ มีผลานิสงส์ยิ่งใหญ่กว่าทานและศีลหมดทั้งสิ้น ฯ

อนึ่ง เมตตานี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่ามีอานิสงส์ ๑๑ ประการ อานิสงส์ ๑๑ ประการนั้น คือ ผู้ที่เจริญเมตตานี้

๑. หลับก็เป็นสุข

๒. ตื่นก็เป็นสุข

๓. ฝันเห็นก็เป็นมงคลไม่ลามก

๔. เป็นที่รักของมนุษย์

๕. เป็นที่รักของอมนุษย์

๖. เทวดาย่อมรักใคร่รักษาไว้ให้พ้นภัย

๗. ไฟก็ไม่ไหม้ทำให้ร้อนได้ พิษต่างๆ และศาสตราวุธก็ไม่สามารถประทุษร้ายทำอันตรายแก่ชีวิตได้

๘. จิตกลับตั้งมั่นได้โดยเร็วพลัน

๙. มีผิวหน้าผ่องใสงาม

๑๐. เป็นผู้มีสติไม่หลงตาย

๑๑. ตายแล้วไปเกิดในพรหมโลก ด้วยเมตตาฌานนี้ ฯ

เมตตามีอานิสงส์วิเศษมากต่างๆ ดังว่ามานี้ เหตุนั้น เราทั้งหลายจงอย่าได้ประมาทในเมตตาภาวนานี้เลย อุตสาหะเจริญเถิด จะได้ประสบอานิสงส์วิเศษต่างๆ ซึ่งว่านี้ เทอญ ฯ

(๓) วิธีเจริญอสุภ

อนึ่ง เมื่อจะเจริญอสุภ พึงเจริญดังนี้ก็ได้ว่า :

อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย	ของไม่งามเป็นของปฏิกูลน่าเกลียดมีอยู่ในกายนี้
เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ	คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง
มํสํ นหารู อฏฺฐี อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ	คือ เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม
หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ	คือ เนื้อหัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด
อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ	คือ ไส้ใหญ่ ไส้ทบ อาหารใหม่ อาหารเก่า
ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท	คือ น้ำดี น้ำเสลด น้ำเหลือง น้ำหนอง น้ำเลือด น้ำเหงื่อ น้ำมันข้น
อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺตํ	คือ น้ำตา น้ำมันเหลว น้ำลาย น้ำมูก น้ำมันไขข้อ น้ำมูตร ฯ

ผม นั้น งอกอยู่ตามหนังศรีษะ ดำบ้างขาวบ้าง

ขน นั้น งอกอยู่ตามขุมขนทั่วกาย เว้นไว้แต่ฝ่ามือฝ่าเท้า

เล็บ นั้น งอกอยู่ตามปลายมือปลายเท้า

ฟัน นั้น งอกอยู่ตามกระดูกคางข้างบนข้างล่าง สำหรับบดเคี้ยวอาหาร ชุ่มอยู่ด้วยน้ำลายเป็นนิตย์

หนัง นั้น หุ้มทั่วกาย เอาผิวนอกออกเสียแล้วมีสีขาว

เนื้อ นั้น มีสีแดงเหมือนชิ้นเนื้อสัตว์

เอ็น นั้น รึงรัดรวบโครงกระดูกไว้ มีสีขาว

กระดูก นั้น เป็นร่างโครงค้ำแข็งอยู่ในกาย มีสีขาว

เยื่อกระดูก นั้น มีสีขาวเหมือนกะยอดหวายที่เผาไฟอ่อนแล้วใส่ไว้ในกระบอกไม้ฉะนั้น

เยื่อในสมองศรีษะ นั้น เป็นยวงๆ เหมือนเยื่อในหอยจุ๊บแจง

ม้าม นั้น คือแผ่นเนื้อมีสีแดงคล้ำๆ สองแผ่นมีขั้วอันเดียวกัน เหมือนผลมะม่วงสองผลมีขั้วอันเดียวกัน.ฉะนั้น อยู่ข้างซ้ายเคียงกับหัวใจ

เนื้อหัวใจ นั้น มีสีแดง สัณฐานดังดอกบัวตูม ตั้งอยู่ท่ามกลางอก

ตับ นั้น คือแผ่นเนื้อสองแผ่นสีคล้ำๆ ตั้งอยู่ข้างขวาเคียงเนื้อหัวใจ

พังผืด นั้น มีสีขาว เหนี่ยวหนังกับเนื้อ เอ็นกับเนื้อ กระดูกกับเอ็นติดกันไว้บ้าง

ไต นั้น เป็นชิ้นเนื้อสีดำคล้ำเหมือนลิ้นโคดำ อยู่ชายโครงข้างซ้าย

ปอด นั้น เป็นแผ่นเนื้อสีแดงคล้ำ ชายเป็นแฉกปกเนื้อหัวใจ อยู่ท่ามกลางอก

ไส้ใหญ่ นั้น ปลายข้างหนึ่งอยู่คอหอย ปลายข้างหนึ่งอยู่ทวารทบไปทบมา มีสีขาว ชุ่มอยู่ด้วยเลือดในท้องไส้ทบนั้นมีสีขาว

ราก นั้น คือของที่กลืนกินแล้วสำรอกออกมาเสียฉะนั้น

อาหารเก่า นั้น คือของที่กินขังอยู่ในท้องแล้วถ่ายออกมาฉะนั้น

น้ำดี นั้น สีเขียวคล้ำๆ ที่เป็นฝักตั้งอยู่ท่ามกลางอก ที่ไม่เป็นฝักซึมซาบอยู่ในกาย

น้ำเสลด นั้น มีสีขาวคล้ำๆ เป็นเมือกๆ ติดอยู่กับพื้นไส้ข้างใน

น้ำเหลืองน้ำหนอง นั้น มีอยู่ในที่สรีระมีบาดแผลเป็นต้น

น้ำเลือด นั้น มีอยู่ตามขุมในกายและซึมซาบอยู่ในกาย

น้ำเหงื่อ นั้น ซ่านออกตามขุมขนในกาลเมื่อร้อนหรือกินของเผ็ด

น้ำมันข้น นั้น มีสีเหลือง ติดอยู่กับหนังต่อเนื้อ

น้ำตา นั้น ไหลออกจากตาในกาลเมื่อไม่สบาย

น้ำมันเหลว นั้น เป็นเปลวอยู่ที่พุงเหมือนกับเปลวสุกร

น้ำลาย นั้น ใสบ้างข้นบ้าง

น้ำมูก นั้น เหลวบ้างข้นบ้าง เป็นยวงออกจากนาสิก

น้ำไขข้อ นั้น ติดอยู่ตามข้อกระดูก

น้ำมูตร นั้น เกรอะออกจากอาหารใหม่อาหารเก่าๆ

อยเมว กาโย	กายคือประชุมส่วนเป็นของปฏิกูลน่าเกลียด นี้นั้นแหละ
อุทธํ เกสมตฺถกา	เบื้องบนแต่พื้นเท้าขึ้นมา
อโธ เกสมตฺถกา	เบื้องต่ำตั้งแต่ปลายผมลงไป
ตจปริยนฺโต	มันมีหนังหุ้มอยุ่ที่สุดรอบ
ปูโรนานปฺปการสฺส อสุจิโน	มันเต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่างๆ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น
เชคฺจฺโฉ ปฏิกฺกูโล	แต่ล้วนเป็นของไม่งาม มีกลิ่นเหม็นปฏิกูล น่าเกลียดหมดทั้งสิ้น ฯ

อสุภกัมมัฏฐานหรืออสุภสัญญานี้ เป็นข้าศึกแก่ราคะ ความกำหนัดยินดีโดยตรง ผู้ใดมาเจริญอสุภะ เห็นเป็นของไม่งามในกาย เห็นกายเป็นของไม่งามปฏิกูลน่าเกลียด จนเกิดความเบื่อหน่าย ไม่กำหนัดยินดีดับราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ ผู้นั้นได้ชื่อว่าดื่มกินซึ่งรสคือ พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง เหตุนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสรรเสริญกายคตาสติอสุภกัมมัฏฐานนี้ว่า " **ผู้ใดได้เจริญกายคตาสตินี้ ผู้นั้นได้ชื่อว่าบริโภคซึ่งรสคือนิพพาน เป็นธรรมมีผู้ตายไม่มี** (อมตธรรมา)" ดังนี้

นิพพานนั้นก็ดับราคะโทสะโมหะนั้นเอง

เหตุนั้น เราทั้งหลายจงอย่าได้ประมาทในกายคตาสตินี้เลย อุตสาหะเจริญเถิด จะได้ประสบพบพระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง เลิศกว่าธรรมหมดทั้งสิ้น ฯ

(๔) วิธีเจริญมรณสติ

อนึ่ง เมื่อจะเจริญมรณสติ พึงเจริญดังนี้ก็ได้ ว่า :

มรณ	**ธมฺโมมฺหิ มรณํ อนตีโต** ชายว่า **ธมฺมามฺหิ มรณํ อนตีตา** หญิงว่า	แปลว่า

เรามีความตายเป็นธรรมดา ล่วงความตาย ไปไม่ได้แล้ว ฯ ความตายนั้นคือ สิ้นลม หายใจ กายแตก วิญญาณดับ ฯ

อนึ่ง พึงเจริญดังนี้ก็ได้ ว่า :

อธุวํ ชีวิตํ	ชีวิตของเรามันไม่ยั่งยืน
ธุวํ มรณํ	ความตายของเรามันยั่งยืน
อวสฺสํ มยา มริตพฺพํ	เราคงจะตายเป็นแน่
มรณปริโยสานํ เม ชีวิตํ	ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุด
ชีวิตํ เม อนิยตํ	ชีวิตของเรามันไม่เที่ยง
มรณํ เม นิยตํ	ความตายของเรามันเที่ยงแล้ว

อนึ่ง พึงเจริญดังนี้ก็ได้ว่า :

สพฺเพ สตฺตา มรนฺติ จ	สัตว์ที่ตายอยู่เดี๋ยวนี้ก็ดี
มรึสุ จ มริสฺสเร	ที่ตายดับสูญไปแล้วก็ดี จักตายต่อไปข้างหน้าก็ดี
ตเถวาหํ มริสฺสามิ	เราก็จักตายดับสูญไปเช่นนั้นเหมือนกันนั่นแหละ

นตฺถิ เม เอตฺถ สํสโย ความสงสัยในความตายนี้ไม่มีแก่เรา
เราไม่สงสัยในความตายนี้แล้ว ฯ

เหตุนั้น เราจงเร่งขวนขวายก่อสร้างบุญกุศลซึ่งเป็นที่พึ่งของตนเสียให้ได้ทันที่ยังมีชีวิตอยู่นี้เถิด อย่าให้ทันความตายมาถึงเข้า ถ้าความตายมาถึงเข้าแล้ว จะเสียทีที่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้ทีเดียว ฯ

ผู้ใดได้เจริญมรณสติ นึกถึงกความตาย ได้เห็นจริงจนเกิดความสังเวชได้ ผู้นั้นย่อมไม่เมาในชีวิต ละอาลัยในชีวิตเสียได้ เป็นผู้ไม่ประมาท รีบร้อนปฏิบัติละบาปบำเพ็ญบุญกุศล ชำระตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์โดยเร็วพลัน เพราะเหตุนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสรรเสริญมรณสติที่บุคคลเจริญทำให้มากนี้ว่ามีผลานิสงส์ใหญ่ยิ่งมากนัก นับเข้าในพระนิพพานเป็นธรรม มีผู้ตายไม่มีดังนี้ มรณสติมีผลานิสงส์มากอย่างนี้ ฯ

อนึ่ง พระพุทธเจ้าก็ตรัสสั่งสอนไว้ ให้คิดถึงความตายให้ได้ทุกวันๆ มาในอภิณหปัจจเวกณ์ เหตุนั้น เราทั้งหลายจงอุสาหะเจริญมรณสติ คิดถึงให้เห็นจริงจนเกิดความสังเวชให้ได้ทุกวันๆเถิด จะได้ประสบผลานิสงส์ที่วิเศษ เป็นเหตุไม่ประมาทในการก่อสร้างบุญกุศลซึ่งเป็นที่พึ่งของตน ฯ

ที่นึกถึงคุณพระรัตนตรัย และเจริญเมตตา และอสุภะ และมรณสติ ทั้ง ๔ อย่าง ซึ่งว่ามานี้ ท่านกล่าวว่า จตุรารักข์ เพราะเป็นธรรมป้องกัน ปกครอง รักษาผู้ที่เจริญนั้น ให้พ้นจากทุกข์ภัยอันตรายวิบัติทั้งสิ้นได้ และเป็นทางสวรรค์และนิพพานด้วย

เหตุนั้น เราทั้งหลายจงอุตสาหะเจริญให้ได้ทุกวันๆ เถิด อย่าให้ขาดได้เลย จะได้เป็นความดีความชอบอย่างยิ่งของเรา ที่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้เทอญ

นี้วิธีเจริญจตุรารักข์ ต่อนี้ไปวิปัสสนา

วิธีเจริญวิปัสสนา (โดยย่อ)

เมื่อเจ็บไข้หรือเมื่อจะตาย พึงศึกษาไว้ในใจดังนี้ว่า :

อาตุรกายสฺส เม สโต	เมื่อกายของเราอาดูรกระวนกระวายอยู่ด้วยทุกขเวทนา
จิตฺตํ อนาตุรํ ภวิสฺสติ	จิตของเราจักไม่อาดูรเดือดร้อนไปตามกาย
ภิทุรายํ กาโย	กายนี้มันจักแตก
วิราคธมฺมํ วิญฺญาณํ	วิญญาณคือจิตผู้รู้แจ้งนี้มันจักดับไป เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ช่างมันเถิด ฯ
อนิจฺจา สงฺขารา	สังขารคือร่างกายจิตใจนี้มันไม่เที่ยง เกิดขึ้น แล้วแตกดับไปเป็นธรรมดาของมันอย่างนั้นเอง
ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา	ความเที่ยงยั่งยืนอยู่นั้นจะพึงได้มาแต่ไหนในสังขารคือร่างกายจิตใจเหล่านี้เล่า ฯ

อนึ่ง พึงเห็นจริงแจ้งชัดด้วยปัญญาดังนี้ว่า :

เปล่า ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครตอบ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ขันธ์ ๕ มันเกิดขึ้น ขันธ์ ๕ มันแตกไปต่างหาก ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ขันธ์ ๕ ต่างหาก ช่างมันเถิด

เปล่า ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครตาย จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย ใจ อายตนะ ๖ มันเกิดขึ้น อายตนะ ๖ ม้นดับไปต่างหาก ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน อายตนะ ๖ ต่างหาก ช่างมันเถิด

เปล่า ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครตาย ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ วิญญาณ ธาตุ ๖ มันเกิดขึ้น ธาตุ ๖ มันแตกไปต่างหาก ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ธาตุ ๖ ต่างหาก ช่างมันเถิด

เปล่า ไม่มีใครเกิด ไม่มีใครตาย นามรูปมันเกิดขึ้น นามดับ รูปแตกไปต่างหาก ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตัวใช่ตน นามรูป ต่างหาก ช่างมันเถิด

อนึ่ง เมื่อเกิดก็ไม่ได้เอาอะไรมา เมื่อตายก็ไม่ได้เอาอะไรไปเข้าของ ที่มีวิญญาณ และไม่มีวิญญาณ ไม่มีวิญญาณทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นของกลาง สำหรับแผ่นดิน ไม่ใช่ของใคร ช่างมันเถิด ฯ

เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาเห็นจริงแจ้งชัดอย่างว่ามานี้แล้ว จิตก็ไม่ อาดูรเดือดร้อนไปตามกายที่กระวนกระวายอยู่ด้วยทุกขเวทนา

อนึ่ง ก็ไม่อาลัยพัวพันติดข้องอยู่ในเข้าของเหล่านั้นหมดทั้งสิ้นด้วย ความที่เห็นจริงแจ้งชัดดังนี้ ฯ

เมื่อปฏิบัติใจทำได้อย่างนี้ ขณะหนึ่งครู่หนึ่งนั้นก็ดี ก็ได้ชื่อว่า ดื่มกินซึ่งรสพระนิพพาน เป็นธรรมมีผู้ตายไม่มี (ไม่มีผู้ตาย) เป็นอันได้ ประสบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยน้ำใจ ในขณะหนึ่งนั้นเพราะพระองค์ ทรงตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราผู้ตถาคต ดังนี้ ฯ

อนึ่ง พึงพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นจริงแจ้งชัดดังนี้ว่า:

รูปํ อนิจฺจํ รูปเป็นของทรุดโทรมไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วแตกทำลายไป ดังฟองน้ำก้อนใหญ่ตั้งขึ้นแล้วแตก ละลายเป็นน้ำไปฉะนั้น

เวทนา อนิจฺจา ความสำคัญจำหมายไว้ มันไม่เที่ยง ปรากฏขึ้นแล้ว หายไป ดังพยับแดดเข้าใกล้แล้วหายไปหมดไม่ปรากฏ ฉะนั้น

สงฺขารา อนิจฺจา ความคิดเป็นเครื่องตกแต่งจิต ที่เป็นบุญและเป็นบาป มันไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วดับสูญไป ไม่มีแก่นสารอันใด ดังต้นกล้วย ฉะนั้น

วิญฺญาณํ อนิจฺจํ จิตผู้รู้แจ้งอารมณ์ มันไม่เที่ยง เกิดขึ้น หลอกลวงให้สัตว์ลุ่มหลง ว่าของเรา ว่าเรา ว่าตัวว่าตน แล้วดับไป ดังมายาหลอกลวงให้ลุ่มหลง เหมือนกะเล่นกล ฉะนั้น

รูปํ อนตฺตา สุข ทุกข์ อุเบกขาเฉยๆ ที่วิญญาณรู้แจ้ง ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน

สญฺญา อนตฺตา ความสำคัญจำหมายไว้ ไม่ใช่ตัวใช่ตน

สงฺขารา อนตฺตา เจตนาเป็นเครื่องตกแต่งจิตที่เป็นบุญ และเป็นบาป ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน

วิญฺญาณํ อนตฺตา จิตผู้รู้แจ้งอารมณ์ ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา ธรรมที่ปัจจัยตกแต่งสร้างขึ้น คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ หมดทังสิ้น มันไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วแปรปรวนแตกดับไป

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งสิ้น ไม่ใช่ตัวใช่ตน ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เรา เพราะว่าตัวตนสัตว์บุคคลไม่มี มีแต่รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นตัวทุกข์ และมีทุกข์

ดับหมดคือพระนิพพาน และมีสภาวธรรมอย่างหนึ่งอย่างหนึ่งไปต่างหาก ไม่มีใครผู้ใดผู้หนึ่ง

เมื่อพิจารณา ด้วยปัญญาเห็นจริงแจ้งชัดว่า เรา เรา สัตว์ บุคคล ตัวตน ไม่มี ดังนี้แล้วก็ปล่อยวางเสียได้ ไม่ถือว่าของเรา ว่าตัวว่าตน ละสักกาย ทิฏฐิได้ ในขณะหนึ่งครู่หนึ่งนั้นก็ดี ก็ได้ชื่อว่าดื่มกินซึ่งรส คือ พระนิพพาน เป็นธรรมมีผู้ตายไม่มี (ไม่มีผู้ตาย) และได้ประสบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยน้ำใจ ในขณะครู่หนึ่งนั้น เพราะพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเราผู้ตถาคต ดังนี้

อนึ่ง เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาเห็นจริงชัดว่า เรา เขา สัตว์ บุคคล ตัวตน ไม่มี ดังนี้แล้ว ใจก็บริสุทธิ์ เป็นสุขใหญ่ยิ่ง ทุกข์โทมนัสคับแค้นเรื่องร้อนใจก็ดับเสียได้ คุณคือใจบริสุทธิของพระพุทธเจ้า และคุณพระธรรมที่ดับเพลิงเครื่องร้อนใจได้ และคุณพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีคือละกิเลสเครื่องเศร้าหมองเสียได้ ก็ย่อมปรากฏขึ้นในใจของตน เป็นผู้มีความเชื่อความเลื่อมใสหยั่งลงมั่นในคุณพระรัตนตรัย เป็นอันได้ถึงสรณะทั้งสามนี้ เป็นที่พึ่งของตนด้วยดี ด้วยปัญญา ที่มาพิจารณาเห็นซึ่งสภาวธรรมทั้งสิ้นเป็นอนัตตา ดังว่ามานี้ ฯ

ก็วิปัสสนานี้มีผลอานิสงส์ใหญ่ยิ่งกว่าทาน ศีล พรหมวิหาร ภาวนาย่อมทำผู้ที่เจริญนั้นให้มีสติ ไม่หลงทำกาลกิริยา มีสุคติภพ คือ มนุษย์และโลกสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า นี้ว่าโดยยังไม่บรรลุมรรคผล ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ถ้าอุปนิสัยมรรคผลมี ก็ย่อมทำผู้นั้นให้บรรลุมรรคผล ทำให้แจ้งพระนิพพานได้ในชาตินี้นั่นเทียว

อนึ่ง เมื่อเกิดก็ไม่ได้เอาอะไรมา เมื่อตายก็ไม่ได้เอาอะไรไป ทรัพย์สมบัติเข้าของเงินทองหมดทั้งสิ้นไม่ใช่ของเรา เป็นของกลาง

สำหรับแผ่นดินตายแล้วทิ้งเสียหมด เอาไปก็ไม่ได้ อย่าหลงมัวเมาไปเลย แต่ความแก่ ความเจ็บ ความตายนี้ เป็นของๆ เราแท้หนีไม่พ้น เหตุนั้น เราจงอุตสาหะรีบเร่งการก่อสร้างบุญกุศล ซึ่งเป็นที่พึ่งของตน จงอุตสาหะ บำเพ็ญศีลและเจริญจตุรารักข์และวิปัสสนา ซึ่งว่ามานี้เป็นทางสวรรค์ และนิพพานเถิด ดีกว่าประกอบกิจอื่นๆ ที่ไม่เป็นประ.โยชน์แก่ตน เตรียมตัวไว้ท่าความตายเถิดดีกว่า เพราะเราจะต้องตายเป็นแน่ แต่ไม่รู้ว่า เมื่อไร

อนึ่ง ยากนักที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะต้องตั้งอยู่ในธรรม ของมนุษย์ คือศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐ จึงจะได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ชีวิตที่เป็นมานี้ก็ได้ด้วยยากยิ่งนัก เพราะอันตรายของชีวิตทั้งภายใน ภายนอกกาย มีมากต่างๆ กาลที่ได้ฟังธรรมของสัตบุรุษคือ พระสัมมา สัมพุทธเจ้านี้ก็ได้ด้วยยากยิ่งนัก เพราะการที่เปล่าว่างอยู่ไม่มีพระพุทธเจ้า เกิดขึ้นในโลกยืดยาวนานนัก บางคาบบางสมัยจึงจะมีพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น ในโลกสักครั้งสักคราวหนึ่ง

เหตุนั้น เราทั้งหลายพึงอยู่ด้วยความไม่ประมาทเถิด อย่าให้เสียที ที่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้เลย ฯ

ขอท่านผู้สัตบุรุษที่ได้รับหนังสือนี้ไป จงอ่านให้ได้ทุกวันๆ เถิด เมื่ออ่านจงตรองตามไปให้ได้ความเห็นจริง เมื่อได้ความเห็นจริงแล้ว ก็เป็นอันได้ประสบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยน้ำใจ ฯ

อนึ่ง ก็เป็นอันได้เจริญภาวนามัยกุศล มีผลใหญ่เลิศเกิดขึ้นแก่ตนด้วย เพราะทำความเห็นจริงให้เกิดขึ้นในจิตได้นี้ จึงเป็นภาวนามัยกุศล มีผลเลิศ ถ้ากิจการมีมากไม่มีโอกาสที่จะอ่านแล้ว เมื่อจะนอนพึงอ่านเสียก่อนจบหนึ่ง แล้วจึงนอน ก็จะได้เป็นนิพัทธกุศลมีผลเลิศเกิดแก่ตน ทุกวันๆ

เพราะภาวนามัยกุศลนี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรรเสริญว่ามีผลใหญ่กว่าทานและศีล ในสูตรมีเวลาสูตรเป็นตัวอย่าง

เหตุนั้น ควรที่เราทั้งหลายจะพึงไม่ประมาทในภาวนามัยกุศลนี้ อุตสาหะเจริญให้ได้ทุกวันๆ เทอญ ฯ

ปฏิณณกกถา

(คนที่พระพุทธเจ้าติเตียน ๔ จำพวก)

ต่อนี้ไปเป็นปกิณณกถา ซึ่งเป็นสุภาษิตว่าด้วยคนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสติเตียนไว้ อยู่ ๔ จำพวก

พวก ๑ เป็นอยู่เหมือนกะคนตายเสียแล้ว พวกนี้อาศัยคนที่ประมาทปล่อยสติเสีย ไม่คิดถึงแก่เจ็บถึงตาย ทิ้งบุญทิ้งกุศลเสียหมด

พวก ๑ มีตาดีอยู่เหมือนกะคนตาบอดเสียแล้ว พวกนี้อาศัยตาคือปัญญาที่รู้จริงแล้วจริงไม่มี หลงไปตามสมมติที่ไม่จริง

พวก ๑ มีเงินทองทรัพย์สมบัติมากก็เป็นเหมือนกะคนจน พวกนี้อาศัยอริยทรัพย์ ๗ มีศรัทธาและศีลเป็นต้นไม่มี เป็นคนจนในธรรมวินัยนี้

พวก ๑ ปฏิบัติอยู่ในศาสนานี้ กลับกลายเป็นคนนอกศาสนานี้ไปเสียไม่รู้ตัว พวกนี้อาศัยปฏิบัติผิดจากศาสนาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

เมื่อรู้อยู่อย่างนี้แล้ว จงปฏิบัติให้ดีเถิด อย่าให้เหมือนกะคน ๔ จำพวกที่พระพุทธเจ้าททรงตรัสติเตียนไว้อย่างว่ามานี้เลย จะได้ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้ ฯ

(คนโง่คนหลง ๔ จำพวก)

อนึ่ง คนโง่คนหลงมีอีก ๔ จำพวก

พวก ๑ ตัวของตัวไม่รัก ไปหลงรักคนอื่นมากกว่าตัว นี้ก็เป็นคนโง่คนหลง ไม่รู้ตัวของตัวว่าเป็นที่พึ่งแก่ตัว

พวก ๑ สิ่งของที่จะนำไปได้ไม่ขวนขวายหา หลงขวนขวายหาแต่ของที่ตายแล้วทิ้งเสียหมดเอาไปไม่ได้ นี้ก็เป็นคนโง่คนหลง

พวก ๑ หาเข้าของที่เอาไปได้แต่ไม่เลือกหา ขนเอาแต่ของที่ชั่ว คือบาปอกุศลติดตนไปเสวยทุกข์ภายหน้า นี้ก็เป็นคนโง่คนหลง

พวก ๑ อยากได้ความสุขสำราญ ทางเตียนๆ ที่จะเดินไปได้ความสุขอยู่ไม่เดิน หลงไปเดินทางรก กลับได้ทุกข์ ไม่ได้สุขตามประสงค์ นี้ก็เป็นคนโง่คนหลง

(ทางเตียนไปสู่สุคติ)

ทางเตียนนั้นคือ กุศลกรรมบถ ๑๐ กุศลกรรมบถ ๑๐ นั้น คือ

บริสุทธิ์กาย ๓ ไม่เบียดเบียนสัตว์ฆ่าสัตว์ ที่ ๑ ไม่ฉ้อลักเข้าของๆ เขา ที่ ๒ ไม่ประพฤติผิดในกามคือล่วงประเวณี หรือเว้นเมถุนเสีย ที่ ๓

และ ความบริสุทธิ์วาจา ๔ คือ พูดจริงไม่ปดใคร ที่ ๑ ไม่พูดส่อเสียดยุยงให้เขาแตกร้าว ที่ ๒ ไม่พูดหยาบช้าด่าว่าผู้ใด ที่ ๓ พูดที่เป็นประโยชน์เป็นธรรมเป็นวินัย ที่ ๔

และ บริสุทธิ์ใจ ๓ ไม่เพ่งมุ่งเอาของๆใคร ที่ ๑ ไม่คิดประทุษร้ายใคร ที่ ๒ เห็นชอบไม่ผิดจากความจริง ที่ ๓

นี้ เป็นกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นทางติเตียนไปยังสุคติคือมนุษย์และโลกสวรรค์

(ทางรกไปทุคติ)

ทางรกนั้นคืออกุศลกรรมบถ ๑๑ อกุศลกรรมบถ ๑๐ นั้น คือ ความไม่บริสุทธิ์กาย ๓ ไม่บริสุทธิ์วาจา ๔ ไม่บริสุทธิ์ใจ ๓ นี้เป็น อกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นทางรกไปยังทุคติคืออบาย ๔

เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ก็อย่าพึงปฏิบัติให้เหมือนกะคนโง่คนหลง ๔ จำพวกอย่างว่ามานี้เลย จะได้ไม่เสียทีที่ประสบพบพระพุทธศาสนานี้ ฯ

(ต้องรู้จักคนดีคนชั่ว)

อนึ่ง เกิดเป็นคนให้พึงรู้จักคนดีคนชั่ว ถ้าไม่รู้จักแล้วยากอยู่ที่จะได้สุขกลับจะได้ทุกข์เดือดร้อนภายหลังเสียอีก ด้วยความโง่ที่ไม่รู้จักคนดีคนชั่วนั้นนั่นแหละ เพราะพระพุทธเจ้าพระองค์ ทรงตรัสไว้ว่า เหตุที่จะไปอบายของสัตว์ที่โง่ไม่รู้จักคนชั่วคนดีมีอยู่ ๔ จำพวก

พวก ๑ คนดีๆ มีคุณควรสรรเสริญกลับไปติเตียนเขา

พวก ๑ คนชั่วไม่ดีควรติดเตียนกลับไปสรรเสริญเขา

พวก ๑ คนที่มีคุณควรเลื่อมใสไม่เลื่อมใส

พวก ๑ คนที่มีโทษทุจริตปฏิบัติผิดไม่ควรเลื่อมใสหลงไปเลื่อมใส

ทั้งนี้ก็เพราะเหตุหลงเป็นคนโง่ไม่รู้จักคนดีคนชั่ว จึงจะไม่พ้นจากทุกข์ในอบาย เพราะมาประกอบเหตุที่จะไปอบาย ๔ อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้อย่างว่ามานี้ ฯ

อนึ่ง เกิดมาเป็นคนให้พึงรู้จักที่พึ่งที่อาศัยของตน ถ้าไม่รู้จักที่พึ่งที่อาศัยจของตนแล้ว ไม่พ้นทุกข์ ไม่ได้สุขเกษมเลย ที่พึ่งอาศัยของตนนั้นไม่ใช่สิ่งอื่น คือบุญกุศลสุจริตความชอบนั้นเอง จำไว้เถิดอย่าประมาทเลย จงอุตสาหะก่อสร้างการบุญกุศลสุจริต นั้นให้เกิดให้มีขึ้นในสันดานของตนเถิด จะได้ความสุข พ้นจากทุกข์ภัย สมดังความหวังของตน ฯ

อนึ่ง เกิดเป็นคนให้พึงตั้งตนไว้ชอบ อย่าพึงตั้งตนไว้ผิด ถ้าตั้งตนไว้ผิดประพฤติทุจริตความชั่วอยู่แล้ว ไม่แคล้วอบาย ไม่ได้ความสุข ไม่พ้นจากทุกข์ได้เลย เสียทีที่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนานี้ทีเดียว ตั้งตนไว้ชอบนั้น คือทำตนให้ประกอบด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา จึงจะได้ความสุข พ้นจากทุกข์ สมดังความหวังขอตนได้นั่นแลฯ

อนึ่ง เกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยอำนาจธรรมของมนุษย์ที่ตนได้สร้างสมมาแล้ว ถ้าไม่ตั้งอยู่ในธรรมของมนุษย์ได้แล้ว ยากอยู่ที่จะได้มาเกิดเป็นมนุษย์อีกในภายหน้า ก็ธรรมของมนุษย์นั้น อย่างน้อยคือศีล ๕ อย่างใหญ่คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ นี้ เป็นธรรมของมนุษย์แท้จำไว้เถิด จงอุตสาหะปฏิบัติให้ดี ทำให้บริสุทธิ์ในศีล ๕ และกุศลกรรมบถ ๑๐ เถิดจะได้มาเกิดเป็นมนุษย์ และได้สุคติโลกสวรรค์ เสวยความสุขเกษมสำราญ ฯ

อนึ่ง เกิดเป็นคนเมื่อต้องการสุขประโยชน์แก่ตนแล้ว พึงมีสติระวังไว้ให้ดี อย่าหลงไปตามลมปากพูดของคน เพราะว่าลมปากพูดนั้นมันล่อลวงให้ลุ่มหลงเสียคนวุ่นวายไป เขาก็ย่อมว่าอยู่ลมแดดมันไม่แรงเหมือนลมปากพูด

อนึ่ง เมื่อจะใคร่พบพระพุทธเจ้าแล้ว จงตรึกตรองค้นหาของจริงให้ได้เถิด อย่าหลงไปตามสมมติของโลกที่ไม่จริง ถ้าหลงไปตามสมมติของโลกที่ไม่จริงแล้ว ไม่ได้พบพระพุทธเจ้าเลย พระพุทธเจ้าไม่อยู่ที่ไหน อยู่ที่รู้เห็นซึ่งธรรมเป็นของจริงในใจนั่นเอง เพราะพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรมของจริง ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ตถาคต ดังนี้ ฯ

อนึ่ง เมื่อปรารถนาจะออกจากทุกข์ทำให้แจ้งซึ่งรพระนิพพานแล้ว ก็จงทำให้บริบูรณ์ในศีล สมาธิ และเจริญวิปัสสนาพิจารณาสังขาร

ให้เห็นจริง ตามลักษณะที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเถิด ถ้าไม่รู้เท่าต่อสังขาร หลงไปตามสังขารแล้ว ไม่พ้นทุกข์ ไม่ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานได้เลย เพราะสังขารเหล่านั้นมันหลอกลวงให้ลุ่มหลงอยู่เป็นนิตย์ สัตว์ที่ลุ่มหลงอยู่เหล่านั้นจึงมีแต่ความรักความชัง รุ่มร้อนอยู่ด้วยเพลิงกิเลสในถ่ายเดียวเท่านั้น ฯ

อนึ่ง ความหลงของสัตว์มีอีก ๔ อย่าง คือ หลงรัก หลงชัง หลงถือตัวถือตน หลงกลัวภัยต่างๆ ความหลง ๔ อย่างนี้ คือตัวอวิชชา ความหลงที่ไม่รู้แจ้งเห็นจริงในสังขารที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาฯ

อนึ่ง วิบัติมีอยู่ ๖ อย่าง คือ วิบัติคติ วิบัติกาล วิบัติประเทศ วิบัติตระกูล และวิบัติอุปธคือร่างกาย และวิบัติทิฏฐิคือความเห็นผิด

พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก แสดงธรรมนำสัตว์ออกจากทุกข์ได้ ไปเกิดเสียในอบาย มีเดียรฉานกำเนิดเป็นต้น อย่างนี้ **วิบัติคติ**

มาเกิดในมนุษย์โลกนี้แล้ว ไม่มีพระพุทธศาสนา เป็นกาลว่างเปล่า พระพุทธเจ้าไม่เกิดในโลก โลกมืด อย่างนี้ **วิบัติกาล**

พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก แล้วพระพุทธศาสนาไม่แผ่ไปในประเทศทั้งสิ้น ประเทศในแผ่นดินมีมากนัก ประเทศใดที่ไม่มีพระพุทธ-ศาสนา ไปเกิดในประเทศนั้น อย่างนี้ **วิบัติประเทศ**

มาเกิดในประเทศที่มีพระพุทธศาสนา แล้วประเทศนั้นมีตระกูล มากที่เป็นสัมมาทิฏฐิก็มี ที่เป็นมิจฉาทิฏฐิก็มี ไปเกิดในตระกูลที่เป็นมิจฉาทิฏฐิเสีย อย่างนี้ **วิบัติตระกูล**

เกิดในตระกูลที่เป็นสัมมาทิฏฐิ แล้วเป็นคนหูหนวก ตาบอด เป็นง่อยเป็นเปลี้ย เป็นบ้าเป็นใบ้เสียจริตไป อย่างนี้ **วิบัติอุปธิคือร่างกาย**

เกิดในตระกูลที่เป็นสัมมาทิฏฐิ แล้วบริบูรณ์ด้วยอุปร่างกาย ไม่เป็นคนหูหนวกตาบอด ไม่เป็นง่อยไม่เป็นเปลี้ย ไม่เป็นง่อยไม่เป็นเปลี้ย

ไม่เป็นบ้าไม่เป็นใบ้ บริบูรณ์ด้วยอุปธิร่างกายแล้ว ไปส้องเสพคบคนที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ ก็กลายเป็นมิจฉาทิฏฐิไปเสีย อย่างนี้ **วิบัติทิฏฐิเห็นผิด**

เราทั้งหลายพ้นจากวิบัติ ๖ ประการดังว่ามานี้ เป็นลาภของเราแล้ว ความเป็นมนุษย์อันเราได้ด้วยดีแล้ว เพราะบุญกุศลของเราที่ได้ก่อสร้างไว้ในชาติก่อนแล้ว จึงได้พ้นจากวิบัติ ๖ ประการนี้ ควรเราทั้งหลายจะพึงยังกุศลสุจริต ความชอบที่เป็นที่พึ่งของตนให้ถึงให้พร้อมบริบูรณ์ ด้วยดีเถิดฯ

อนึ่ง สมบัติเข้าของเงินทองหมดทั้งสิ้นเป็นของกลางสำหรับแผ่นดิน ไม่ใช่ของใคร ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ ใครคิดได้อย่างนี้ ผู้นั้นคล้ายกับพระโสดาบัน คิดไม่ได้ ให้ไปดูเอาที่ป่าช้าเถิด อะไรๆทั้งสิ้นทิ้งเสียหมด เอาไปไม่ได้ สูญเปล่า เหลืออยู่แต่กระดูกอย่าง เดียวเท่านั้น นี่เป็นของแท้ของจริง จำไว้เถิด

เราทั้งหลายเกิดมามีกรรมอย่างเดียวนั่นแลเป็นของๆ ตัว อย่ามัวเมาหลงทำบาปกรรมทำความชั่ว เพราะสมบัติเข้าของเงินทอง ที่ตายแล้วทิ้งเสียเอาไปไม่ได้ แต่บาปกรรมความชั่วที่ทำไว้นั้นย่อมติดตัวไป ให้ผลได้ทุกข์ภายหน้า อย่างนี้ไม่ดีเลยแก่เราทั้งหลาย เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ พบพระพุทธศาสนานี้ทีเดียว นี่เป็นสุภาษิตสั่งสอนไว้ด้วยกรุณา หวังจะให้ปฏิบัติให้ได้สุขพ้นจากทุกข์อย่างเดียว

พระพุทธศาสนานี้หายาก จะได้ประสบด้วยยากยิ่งนัก เหตุนั้นเราทั้งหลายจงมีสติอุตสาหะก่อสร้างบุญกุศลสุจริตความชอบ ซึ่งเป็นที่พึ่งของตน ให้ถึงพร้อมให้บริบูรณ์ด้วยดี ความไม่ประมาทเถิดฯ

จบจตุรารักขกัมมัฏฐาน แต่เท่านี้

---

*พิมพ์ตามต้นฉบับเดิมที่จัดพิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ ถนนบำรุงเมือง พระนครเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๗๑ โดยสอบเทียบกับฉบับที่จัดพิมพ์ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๓๐ ในหนังสือประวัติ ผลงาน และรวมธรรมโมวาท ของ สมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริเถร)

รายนามผู้บริจาคสร้างเจดีย์วิหารอนุสรณ์สถาน หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล (อดีตเจ้าอาวาสวัดเลียบ)

๑. บริษัทไทยพัฒนาประกันภัย	๘๙๙,๙๙๙	บาท
๒. คุณตาพิชัย ~ คุณยายสุนีย์ ปัณฑวังกูร (บริษัทไนซ์แอพพาเรล จำกัด)	๑๐๒,๑๕๙	บาท
๓. คณะศิษยานุศิษย์หลวงปู่พุธ ฐานิโย วัดป่าสาลวัน จังหวัดนครราชสีมา	๕๑,๐๐๙	บาท
๔. คณะกฐินคุ้มวัดเลียบ	๑๗๗,๓๓๒	บาท
๕. คณะมิตรประชา ทอ.๐๑ มีนบุรี กทม.	๖๔,๑๕๙	บาท
๖. คณะลูกหลานคุณตาพิชัย ปัณฑวังกูร	๕๐,๐๐๐	บาท
๗. คุณสุรพันธุ์ ~ คุณจิตติยา ปัณฑวังกูร	๕๐,๐๐๐	บาท
๘. อาจารย์อุทัย ~อาจารย์เพ็ญพร ภูริพัฒน์	๒๐,๐๐๐	บาท
๙. คุณแม่ดอกแก้ว วีสเพ็ญ	๒๐,๐๐๐	บาท
๑๐. คุณสุรพงษ์ พบลาภ	๑๕,๐๐๐	บาท
๑๑. คุณสุรพงษ์ ~คุณเพชรรัตน์ ปัณฑวังกูร	๑๓,๑๐๐	บาท
๑๒. คุณประภาศรี ศุษิลวรณ์	๒๒,๔๐๐	บาท
๑๓. คุณแม่มะลิ นามบุตรดี	๑๐,๐๐๐	บาท
๑๔. คุณแม่สมจิตร ทรัพยานนท์	๑๐,๐๐๐	บาท
๑๕. คุณสมบูรณ์ ไสยสมบัติ	๑๐,๐๐๐	บาท
๑๖. คุณสุพรรณี รัตนสิน	๑๐,๐๐๐	บาท
๑๗. คุณไพรัช ~คุณนงค์เล็ก สุรพัฒน์	๑๐,๐๐๐	บาท
๑๘. คุณเปี่ยมจิต เสงี่ยมศักดิ์	๑๐,๐๐๐	บาท
๑๙. คุณเกรียงศักดิ์ ~คุณวิภาวี ภาณุเวศย์	๑๐,๐๐๐	บาท

๒๐. คุณสมศิลป์ สูนานนท์	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๑. คุณวรวุฒิ สุวรรณลีลา	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๒. คุณบำรุง ~ คุณจรรยา วรรธนะ	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๓. คุณแม่จำปา อรุณพงษ์	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๔. คุณพ่อทา ~ คุณแม่เขี่ยม หมายดี	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๕. คุณพ่อพิชัย ~คุณแม่เที่ยง ปีตรังสี	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๖. คุณเพลินพิศ พิชญาจิตติพงษ์	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๗. คุณพ่อพจน์ วงศ์เมืองจันทร์	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๘. คุณโกศล แย้มแสงสังข์	๑๐,๐๐๐	บาท
๒๙. คุณมณีวรรณ มักการุณ	๑๐,๐๐๐	บาท
๓๐. คุณอุดร ศรศิลป์	๙,๐๐๐	บาท
๓๑. คุณสุวิทย์ ทองสิงห์	๖,๐๐๐	บาท
๓๒. คุณเกรียงศักดิ์ อิทธิพรเจริญ	๕,๐๐๐	บาท

ผู้บริจาคตู้กระจกครอบองค์หลวงปู่เสาร์

คุณหญิงปราณีตศิลป์ วัชรพล ~ คุณจิรัมพร ธารีฉัตร และคณะ

๑๒๐,๐๐๐ บาท

ผู้บริจาคสร้างรูปเหมือนหุ่นขี้ผึ้งเท่าองค์จริงหลวงปู่เสาร์

คุณประไพ อินทรีย์ ๓๐๐,๐๐๐ บาท

ผู้บริจาคสร้างยอดฉัตร ทองคำ นาค เงิน

คุณสมพงษ์ ~ คุณสมใจ บุนนาค ~ คุณประไพ อินทรีย์

๑๐๐,๐๐๐ บาท

ผู้บริจาคสร้างฉัตรเจดีย์วิหาร

นาวาอากาศเอกวรฉัตร ~ คุณจิรัมพร ธารีฉัตร	๓๕,๐๐๐	บาท
บริษัทไทยพัฒนาประกันภัย	๓๕,๐๐๐	บาท

ผู้บริจาคประตูเจดีย์วิหาร

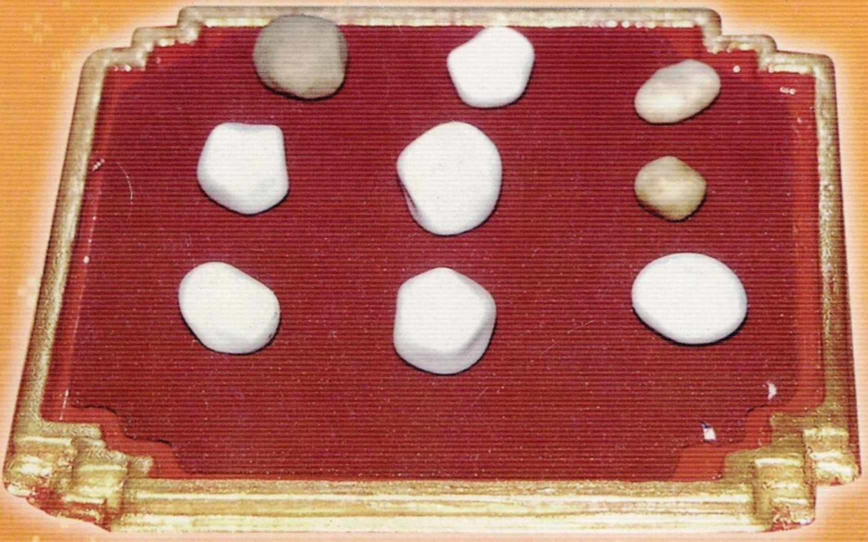
คุณแม่เลื่อน วรรณภูชา	๓๕,๐๐๐	บาท
คุณสกาวรัตน์ นองสุวรรณ	๓๕,๐๐๐	บาท
ร้านสันติโภชนา	๓๕,๐๐๐	บาท

ผู้บริจาคฉัตรย่อมุมเจดีย์วิหาร

คุณแม่มะลิ นามบุตรดี	๔,๕๐๐	บาท
คุณเปี่ยมจิต เสงี่ยมศักดิ์	๔,๕๐๐	บาท
คุณดารัตน์ เหล่าสวัสดิ์	๔,๕๐๐	บาท
คุณนพดล ~ คุณพิศมัย สาริบุตร	๔,๕๐๐	บาท

ในการก่อสร้างเจดีย์วิหารอนุสรณ์สถาน
"หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล" อดีตเจ้าอาวาสวัดเลียบ
สิ้นงบประมาณทั้งสิ้น **๒,๕๐๙,๙๙๙ บาท**

พิมพ์ครั้งที่ ๑/๒๕๔๗ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒/๒๕๔๘ จำนวน ๕๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๓/๒๕๔๘ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

อัฐิธาตุ หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล

พิมพ์ที่ : แดงการพิมพ์ (ตะวันตกวัดเลียบ) อเมือง จ.อุบลราชธานี
โทร. ๐๔๕-๒๖๐๐๕๘, ๐๑-๗๘๙๙๐๐๒, ๐๑-๕๙๓๖๒๖๕